

Makale tarihçesi: Alındı: 4 Ocak 2016, Kabul edildi: 12 Mart 2016

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği | Muazzez Harunoğulları [♦]

Özet

Suriye’de yaşanan savaş sonucu ülkemize göç edenlerin sayısı milyonları bulmuştur. Bir sınır kenti olan Kilis, büyük bir Suriyeli sığınmacı nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Çalışmanın amacı Kilis kentinde bulunan Suriyeli sığınmacıların çocuk işçileri, onların sosyo-mekânsal ve sosyo-ekonomik durumlarını irdelemektir. Bu çalışmada eğitim, oyun ve sağlıklı yaşam hakkı tehlikeye giren çocuk işçilerin yaşadıkları sorunlar değerlendirilmiştir. Katmanlı örneklem yöntemi ile seçilen mahalleler ve iş yerlerinde görülmüş 62 çocuk işçi araştırma kapsamına alınmıştır. Suriyeli çocuk işçilerle ilgili verilerin elde edilmesinde anket, görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Nicel veriler tablolar ve şekiller halinde nitel veriler de betimsel analiz metoduyla değerlendirilmiştir. Araştırmada sığınmacı çocuk işçiliği üzerinde yoksulluk, ebeveynlerin işsizliği, ailedeki birey sayısının fazla olması ve aileye maddi destek olma isteğinin belirleyici olduğu saptanmıştır. Çalışmak zorunda kalan Suriyeli göçmen çocuklar pek çok fiziksel, sosyal ve psikolojik sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların çözümü için kamu kurumları tarafından gerekli tedbirlerin alınması, ebeveynler ve çocuklar için uygun istihdam koşullarının sağlanması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Suriyeli göçmenler; çocuk işçiliği; Suriyeli çocuk işçiler; sığınmacılar

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan göç, toplumları sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerden şekillendiren bir olgu olmuştur. Küreselleşmenin ortaya koyduğu yeni düzen içerisinde göç dalgası çok daha yoğun bir şekilde yaşanmaya başlamıştır. Dönem dönem şekil değiştiren göç hareketleri dünya milletlerinin yaşamını derinden etkilemiştir. Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan şehirleşme hareketleriyle kırsal kesimlerden kentsel alanlara doğru ekonomik temelli yapılan göçler periyodik bir şekilde tarih sayfalarındaki yerini almıştır. I. ve II. Dünya savaşları, bölgedeki kaotik, çatışma ve savaş ortamları kitlesel olarak uluslararası göçlere yol açmıştır.

[♦] Yard. Doç. Dr. Muazzez Harunoğulları, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Kilis, Türkiye. E-posta: muazzez@kilis.edu.tr

Dinamik bir süreç olarak ortaya çıkan göç olgusu, nedenleri ve sonuçları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Uluslararası göçle meydana gelen bazı sonuçlar ulusal ve uluslararası camiada yeni siyasi ve ekonomik oluşumlara sebep olmakta, özellikle hedef ülkeler açısından sosyal ve ekonomik alanda pek çok düzenlemeyi gerektirmektedir. Menşe ülkeden hedef ülkeye doğru meydana gelen göç, toplumları sosyo-ekonomik, kültürel, siyasi, coğrafi, psikolojik gibi farklı alanlarda etkilemektedir. Göç, yaşam yeri ve şartlarının, konut yeri ve şeklinin, işyerinin, yapılan işin, akrabaların, komşuların ve yaşanan coğrafyanın değiştirilmesidir. Göçle birlikte yaşanan mekân tamamen farklılaşır. Göçün mekânsal boyutuyla birlikte zaman boyutu da dikkate değerdir. Tekeli'ye göre (1998:9) “göç belirli bir zaman dilimi içinde belirli bir yerleşme alanından dışarıya çıkan yer değiştirmelerin toplam sayısıdır.” (Taşçı, 2009:180).

Günümüzde, küreselleşmenin etkisiyle tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar belirgin ve yoğun bir göç dalgası yaşanmaktadır (Durgel, Yağmurlu, 2014:4). Bugün uluslararası kitlesel göçlerin en önemli sebebi, kitlesel göç veren ülkelerde yaşanan iç savaş ortamıdır. Savaş sonucu ortaya çıkan ölüm ve yıkım gibi çeşitli durumlardan kaçmak için insanlar varını yoğunu bırakarak göç ederler. Hedef ülkede nüfus yapısı, eğitim, sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği önem arz etmektedir. Göç sonucu yerel işsizlikte artış, istihdam biçiminde farklılaşma toplumsal yapıda değişim görülmektedir. Göçle birlikte bireyin yaşam alanı değişmekte yeni ilişkiler ortaya çıkmakta, kültürel kaynaşma ya da çatışma ve toplumsal sorunlar yaşanabilmektedir. Bununla birlikte sokaklarda çalışan ve dilencilik yapan, ekonomik sorunlardan dolayı eğitime devam edemeyen çocuk sayısında bir artış gözlenmektedir. Göç sonucu kültürler birbirlerini etkiledikleri gibi göç eden insanlar işgücünü ve hastalıklarını da taşımaktadırlar. Pek çok batı ülkesi ikinci dünya savaşından sonra dünyanın farklı ülkelerinden, işgücü açığını kapatmak için, göç almıştır. Batılı ülkelerde yerli halk tarafından yapılmak istenmeyen pek çok iş için ülke dışından gelen göçmenler ülkelere yerleşerek işgücü açığını kapatmada önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bununla birlikte ülkelerinde meydana gelen siyasal baskılar ve yaşanan savaşlar sonucu vatanlarını terk etmek zorunda kalan milyonlarca insan mülteci denilen farklı bir zorunlu göçmen grubunu meydana getirmektedirler.

Dünyadaki zorunlu göçler

Küresel ölçekte yaşanan zorla yerinden edilmişlikte bir paradigma değişikliğine tüm dünya tanık olmaktadır. Yaşanan savaşlar, ekonomik bunalımlar, sosyal ve siyasal baskılar sonucu milyonlarca insan mülteci durumuna düşmüştür. 2014 yılı boyunca dünyadaki mültecilerin 126.800'ü menşe ülkelerine (Demokratik Kongo Cumhuriyeti (25.200), Mali (21.000) ya da Afganistan'a (17.800)) geri dönmüştür. Aynı yılda devam eden savaşlar ve çatışmalar sonucu yakın tarihte görülmemiş büyük bir nüfus kitlesi zorla yerinden edilmiştir. Göç edenlerin sayısı 51.2 milyona ulaşmıştır. Devam eden göçlerle bu rakam şaşırtıcı bir şekilde 59.3 milyonu bulmuştur. Bu artışta zulüm, çatışma, genelleştirilmiş şiddet ve insan hakları ihlallerinin etkisi vardır

(UNHCR, 2014: 4). Orta Doğu ve Afrika'da çözümlenmemiş anlaşmazlıklar hala sürmektedir. Afganistan'da, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Somali ve diğer yerlerde devam eden anlaşmazlıklara ek olarak Suriye, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, Ukrayna, Irak'ta yaşanan yeni çatışmalar büyük acıların yaşanmasına yol açmıştır. Bunun bir sonucu olarak da 2014 yılında mültecilerin sayısında 11 milyona rekor artışlar yaşanmıştır. 2011 yılından bu yana 42.5 milyon olan rakam 59.5 milyona yükselmiştir. Üç yıllık bir zaman dilimi içinde mülteci sayısında % 40 oranında bir artış söz konusudur. 2014'ten önce Avrupa'daki mülteci sayısı 70.000 iken bu rakam 2014 yılında üç kat artarak 219.000'e çıkmıştır (UNHCR, 2014:5).

Orta Doğu'da yaşanan yeni düzen arayışları, bölge ve dünya ülkelerinin bu düzende yer alma isteği ve buna bağlı ortaya çıkan yeni politikalar, güvenliği tehlikeye giren toplumların zorunlu göçünü doğurmaktadır. Günümüzde buna en iyi örnek olarak Suriye verilebilir. Suriye'de yaşanan iç savaş sonucu milyonlarca Suriyeli ülkesinden göç etmek zorunda kalmıştır. 2014 yılında dünyadaki her yerinden edilmiş 5 kişiden biri Suriyeli'dir. Suriye günümüzde ayrıca dünyadaki mültecilerin en büyük menşe ülkesi durumundadır. Afgan mültecilerin 30 yıldaki sayısından fazlasına Suriye 2014 yılında ulaşmıştır (UNHCR, 2014:8). Komşu ülkelerin yanı sıra Avrupa'da sığınma talebinde bulunan Suriyeli mülteci sayısı her geçen gün artmaktadır (Yazgan, Utku & Sirkeci, 2015:185). 2011 yılı ile Ekim 2015 arasında Avrupa'ya giden Suriyeli mülteci sayısı 681.713 iken, 2014 yılı içinde Avrupa'ya iltica eden Suriyeli mülteci sayısı 137.947'dir. Bu rakam Nisan 2015 ve Ekim 2015 arasındaki tarihte 689.365'e çıkmıştır. Nisan 2011 ve Kasım 2015 yılları arasında Avrupa'daki Suriyeli mülteci sayısı 897.645'e yükselmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Avrupa'daki Suriyeli mülteci sayıları (Aralık 2015).

Ülke	Mülteci sayısı	Ülke	Mülteci sayısı
İsveç	105.889	Litvanya	32
Norveç	11.246	Letonya	89
Danimarka	17.913	Estonya	42
Almanya	218.186	Macaristan	72.004
Hollanda	29.813	Slovenya	201
Belçika	14.850	Hırvatistan	365
Birleşik Krallık	8.792	Sırbistan ve Kosova	313.035
İrlanda	149	Romanya	2.470
Lüksemburg	772	Bulgaristan	17.089
İsviçre	11.974	Yunanistan	5.129
Fransa	10.281	Arnavutluk	205.587
İspanya	8.365	Karadağ	2,975
Portekiz	206	Bosna-Hersek	103
İtalya	2.451	Kıbrıs	3.185
Avusturya	34.154	Malta	1.222
Çek Cumhuriyeti	369	İzlanda	43
Polonya	757	Makedonya	2.109

Finlandiya	1.127	Slovakya	62
TOPLAM	897.645		

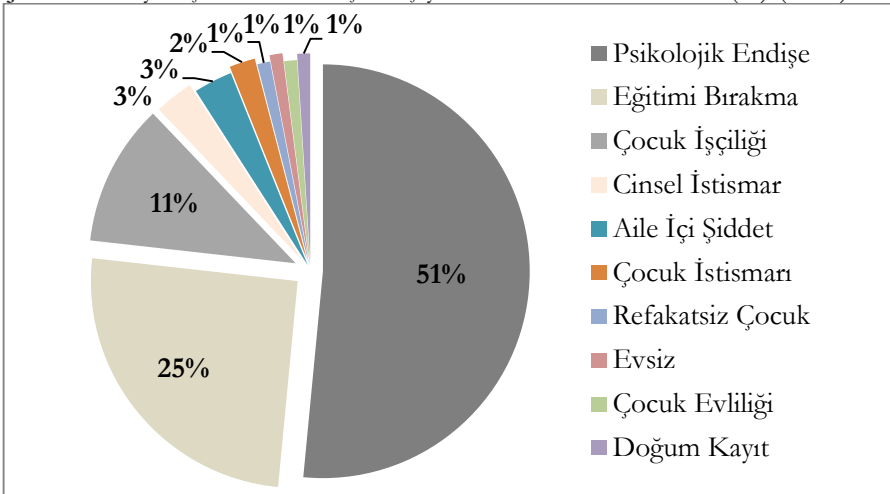
Kaynak: UNHCR, 2016.

Dünyadaki Kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 17 Şubat 2016 tarihi itibarıyla 4.719.605'tir. Suriye'deki savaştan doğrudan etkilenen kişi sayısı 13.5 milyon iken, bunların 6 milyonu çocuktur (UNHCR, 2016). Komşu ülkelerdeki 4.7 milyonu aşkın Suriyeli mültecinin yanı sıra Suriye içerisinde yerlerinden edilmişlerin sayısı en az 6.5 milyon iken (Doucet, 2013:8), 2014'te bu sayı 7.6 milyona yükselmiştir (UNHCR, 2015). Suriyeli mültecilerle ilgili mesele, iç savaşın uzamasıyla daha çeşitli ve karmaşık hale gelmektedir. Şu andaki Suriye sorunu sadece devletlerin dış politika meselesi değildir. Gündemin en üst seviyesinde yer alan asıl mesele Suriyeli mültecilerin geleceği ile ilgilidir (Yazgan, Utku & Sirkeci, 2015:185).

Bugün dünyadaki mültecilerin yarısından fazlasını refakatsiz veya yerinden edilmiş çocuklar oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) 2014 yılında yayınladığı rapordaki tahminlerine göre dünyada en az 10 milyon kişi, resmi olarak ta 3.5 milyon kişi vatansızdır (UNHCR, 2014: 8). Birleşmiş Milletlerin tahminine göre, Suriye'de yaşanan savaşla birlikte üç yıl içinde 1 milyondan fazla Suriyeli çocuk, mülteci durumuna düşmüştür (UNHCR, 2015). Suriye'deki kriz, ebeveysiz çocukların çoğalmasına sebep olduğu gibi çocuk işçiliğini, çocukların istismarını ve psikolojik sorunlarını da artırmıştır.

2015 yılında Suriyeli çocukların karşılaştıkları pek çok risk bulunmaktadır. BMMYK'nın yaptığı araştırmalara göre Suriyeli çocuklarda görülen en yüksek riskler psikolojik riskler, eğitime son verme ve çocuk işçiliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1) (UNHCR, 2015:19).

Şekil 1. Suriyeli çocukların karşı karşıya oldukları risklerin oranı (%) (2015).

Kaynak: UNHCNR, 2015:19.

Çocuk işçiliği insanlık tarihi boyunca görülen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknik ve bilimde yaşanan gelişmeler bile bu sorunu önleyememiştir. Gelişmiş ülkelerde dahi görülebilen bu mesele özellikle gelişmekte olan ülkelerde toplumu daha derinden etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun hızla artması, düzensiz şehirleşme, gelir dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik gibi sebeplerle çocuk emeğini kullanma büyük oranda ortaya çıkmıştır. Aile gelirinin düşmesi, yoksulluk ve ebeveynlerin işsizliği gibi sebeplerle ailedeki tüm bireylerin çalışmak zorunda kalmaları özellikle küçük yaşlardaki çocukların iş yaşamına atılmasını zorunlu kılmaktadır (Gökalp, 2011:125).

Suriye iç savaşı ve Türkiye'ye olan nüfus hareketleri

Ülkemiz Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birleşim yerinde bulunmaktadır. Bu coğrafi konum Türkiye'yi transit geçiş ülkesi yapmaktadır. Ticari alanda son derece etkili olan bu özellik mülteci göçlerinde de önemini korumaktadır. İnsan akışlarının en etkili yaşandığı Türkiye, bölge ülkeleri açısından çoğu zaman mülteci göçlerinde tampon ülke olarak da değerlendirilmiştir. Anadolu toprakları geçmişten günümüze pek çok millete ev sahipliği yapmış ve bu topraklar yüzyıllarca göç ve sığınma olaylarıyla sürekli yüz yüze kalmıştır. Ülkemiz topraklarına çeşitli sebeplerle göçle gelenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur.

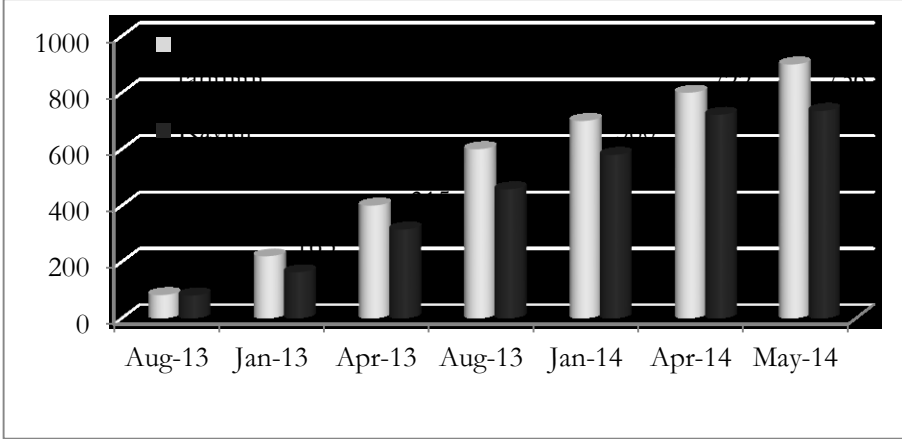
Türkiye, Suriye'de meydana gelen savaşla birlikte tarihindeki en büyük göç hareketlerinden biriyle karşı karşıya kalmış ve dünyanın en büyük sığınmacı barındıran ülkesi olmuştur. Suriyeli ilk mülteciler Nisan 2011'de Türkiye'ye geçmişlerdir. Mart 2011'de Suriye'de başlayan protestolara karşı Beşar Esad'ın aldığı sert önlemler yerini baskı ve şiddete bırakmıştır (Boyraz, 2015:40). Türkiye Ekim 2011'de Suriye'den gelen sığınmacılara açık kapı politikası uygulamış ve geçici koruma statüsü vermiştir. Mayıs 2014 yılında ülkemizdeki 22 kampta 220.000 Suriyeli barınmaktadır (Kirişçi, 2014:1). 1995 yılı ile 2013 yılı arasında sadece 635 Suriyeli sığınmacı ülkemizde bulunurken, savaştan 3 yıl sonra ülkemizdeki şehirlerde bulunan sığınmacı sayısı 900.000'i bulmuştur. Bunların 220.000'i mülteci kamplarında barınmaktadır. 2014 yılı sonu itibariyle ülkemizdeki Suriyeli sığınmacı sayısı 1,5 milyona yaklaşmıştır (Şekil 2) (UNHCR 2014).

2 Kasım 2015 tarihi itibari ile Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sayısı resmi olarak 2.181.293 iken, bu rakam 10 Aralık 2015'te 2.291.900 kişi olmuş (UNHCR, 2015), 17 Şubat 2016 tarihi itibariyle ülkemize gelen Suriyeli sayısı 2.620.553'e yükselmiştir. 2015 yılında şehirlerdeki Suriyeli sığınmacı sayısı kayıtsızlarla birlikte 2.5 milyona yükselmiştir. Bu rakamın 2016 yılında 2.750.000 olacağı öngörülmektedir.

Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan ve Kuzey Afrika'da yaklaşık 2.1 milyon (Lübnan'da 1.069.111, Mısır'da 118.512, Irak'ta 245.543, Ürdün'de 637.859 ve

Kuzey Afrika'da 28.027) Suriyeli mülteci bulunmaktadır (Tablo 2). (UNHCR, 2016).

Şekil 2. Ağustos 2012 - Mayıs 2014 tarihleri arasında Türkiye'deki tahmini ve kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı (bin kişi).

Kaynak: UNHCR ve AFAD, 2015.

Tablo 2. Türkiye ve komşu ülkelerdeki kayıtlı Suriyeli mülteciler ve Aralık 2016'da öngörülen kayıtlı Suriyeli mülteci sayıları.

Ülkeler	Kayıtlı Suriyeli Mülteciler (30/11/2015)	Tahmini Toplam Suriyeliler Sayısı	Öngörülen Kayıtlı Suriyeli Mülteciler (Aralık 2016)	17 Şubat 2016 yılı Kayıtlı Suriyeli Mülteciler
Mısır	127.681	260.000	107.000	118.512
Irak	244.765	250.000	250.000	245.543
Ürdün	633.644	1,400.000	630.000	637.859
Lübnan	1.075.637	1,500.000	950.000	1.069.111
Türkiye	2.181.293	2.750.000	2.750.000	2.620.553
Toplam	4.289.792	6.160.000	4.687.000	4.691.578

Kaynak: UNHCR, 2015: 8.

Türkiye'deki sığınmacı sayısının öngörülenin çok üstünde olması, göçmenlerin kalış süresinin uzaması ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de kalıcı bir hayat kurmalarına yol açmıştır. Ülkemize gelen Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır (Tablo 3). Dünyadaki mültecilerin % 49'unu, Suriyeli mültecilerin % 51'ini çocuklar oluşturmaktadır. Bu rakam dünya ortalamasının üzerindedir. Bu çocukların % 8'inin uzman bakımına ihtiyacı vardır. Çocukların, 10.400'ü refakatsiz veya anne- babası ayrılmış, % 52'den fazlası da okul çağında olup okula gidemeyenlerdir (UNHCR, 2015: 28).

Suriye'den ülkemize yaşanan göçler Türkiye'nin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yapısını derinden etkileyen bir süreç meydana getirmiştir. Bu süreçte ülkemizde işgücü piyasasında, sağlık ve güvenlik sistemlerinde, iktisadi yatırımlarda doğru politikaların hayata geçirilmesi, gelecek yıllarda ortaya çıkabilecek sorunları bertaraf etmede son derece önemlidir. Göçle birlikte meydana gelen hızlı nüfus artışı her ne kadar barınma, sağlık, eğitim alanlarında, altyapı sorunlarına yol açmışsa da yerel olarak ta ülkemizde iktisadi büyümeye fayda sağladığı bir gerçektir. Yerel ekonominin büyümesinde bu hızlı nüfus artışı, yeni iş alanlarının ve istihdam sahalarının hayata geçirilmesinde etkindir. Yerel ekonomide meydana gelen olumlu ivme ülke ekonomisini de pozitif yönde etkilemektedir. Olumlu etkilerin yanında yerel işsizliği arttıran, kayıt dışı işgücü ve geliri meydana getiren negatif etkiler de söz konusudur.

Tablo 3. Türkiye'deki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı (1 Ekim 2015 tarihine göre 2.072.290 kayıt altına alınmış Suriyeli üzerinden).

Erkek %	Yaş	Kadın %	Toplam Oran	Toplam Sayı (Bin)
50.8		49.2		
10.5	0-4	9.5	20.0	414
10.3	5-11	9.9	20.2	418
7.2	12-17	6.8	14.0	290
21.1	18-59	21.2	42.3	897
1.8	60+	1.8	3.6	74

Kaynak: UNHCR, 2015.

Suriye'de yaşanan iç savaştan sonra, milyonlarca Suriyeli daha güvenli ve daha huzurlu bir yaşam ümidiyle ölümü göze alarak başka ülkelere göç etmek zorunda kalmış ve kaderleri bir anda değişmiştir. Göç sonucu bambaşka bir hayatla karşılaşan göçmenlerden binlercesi deniz yoluyla batıya göç etmek isterken büyük dramlar ve ölümler yaşamaktadırlar. Suriyeli göçmenlerin (neredeyse her gün), Ege denizinde yaşadığı ölüm kalım mücadelesi buna örnek teşkil etmektedir. Çoğu zaman bot ve teknelerin alabora olmasıyla onlarca insan, kadın -çocuk demeden ölümün soğuk nefesini içlerine çekmekte ve yaşama elveda demektedirler. Her gün yeni ve derin göç ve savaş hikâyeleri yeniden yazılmaktadır. Suriye savaşı sonucu ortaya çıkan bütün olumsuzluklar, Suriyeli kayıp bir nesil yaratmaktadır. Savaşın yaşattığı can ve mal kaybı sonucu daha güvenli bir ülkede yaşamak gayesinde olan milyonlarca Suriyeli sığınmacı dört yıldır ülkemizde yaşam mücadelesi vermektedir. Sığınmacı sayısının beklenenin çok üzerinde olması kamplar dışında iki milyonu aşkın Suriyelinin şehirlerde yerli halkla iç içe yaşamasına yol açmıştır.

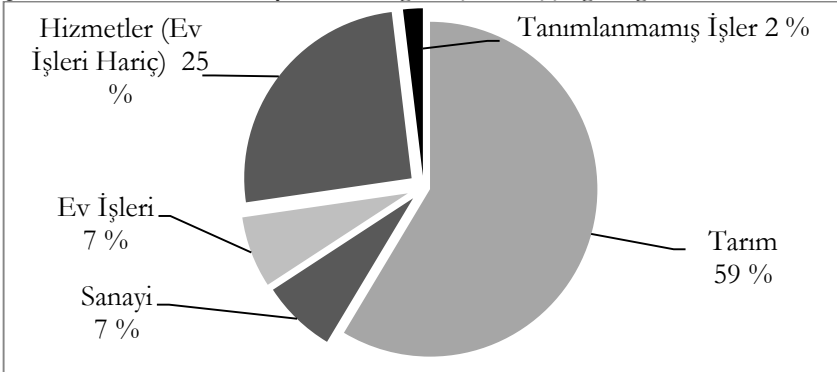
Çocuk işçiliği

Sanayi devrimi ile birlikte hızlı sanayileşmenin getirdiği şartlar gereği Avrupa ülkelerinde, çocuklar büyük oranda fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Çocuk işçiliğinin en kötü şekilleri ve çocuk hakları ile ilgili uluslararası anlaşmalara göre

18 yaşın altındaki tüm bireyler “çocuk” olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2012). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çocuk işçi tanımında yaş sınırını 15 olarak benimsemiş iken 15-24 yaş grubundakileri de genç işçi olarak kabul etmektedir. Buna göre 15 yaşın altında hayatını kazanmak ve aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çalışma hayatına atılan çocuklara “çalışan çocuk” ya da “çocuk işçi” denmektedir (Gökalp, 2011: 127). Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) yaptığı tanıma göre, çocuk işçiliği; çocuğun sağlığını, eğitimini, fiziksel ve zihinsel gelişimini engelleyen, yeteneklerinin gelişmesine mani olan, çocuğu potansiyelinden ve onurundan yoksun bırakan her türlü çalışmadır (ILO, 2015).

Küresel ölçekte değerlendirildiği zaman 2000 yılından önce 246 milyon olan çocuk işçi sayısı günümüzde 168 milyona düşmüştür. Çocuk işçiliği 2000 yılından bu yana üçte bir oranında azalmıştır (2000 yılında 171 milyonun altına gerilemiştir (ILO, 2016). Ailesinin geçimine destek olmak amacıyla çalışan çocuklar ucuz işgücü olmaları nedeniyle işverenler açısından tercih edilmektedirler. Çocuk işçiler çoğunlukla 5-15 yaş grubunda bulunmaktadır (ILO, 2008). 85 milyon çocuk işçi hala tehlikeli işlerde çalışmaktadır. Bu rakam özellikle Asya-Pasifik bölgesinde yaklaşık 78 milyon ya da çocuk nüfusun %9.3’ü gibi büyük bir orandır. Bu oran Sahra altı Afrika’da 59 milyonla %21’in üzerindedir. Latin Amerika 13 milyon (% 8.8), Karayipler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da 9.2 milyon (8.4) çocuk işçi bulunmaktadır. Dünyadaki çocuk işçilerin önemli bir kısmı tarım (98 milyon ya da %59 oranında), hizmet sektöründe (54 milyon) ve sanayide (12 milyon) çoğunlukla kayıt dışı ekonomide çalışmaktadır. 2016 Uluslararası Çalışma Örgütü’nün yaptığı araştırmaya göre Çocuk işçilerin %58.6’sı tarımda, % 25.4’ü hizmet sektöründe, %7.2’si ise sanayide çalışmaktadır (Şekil 3). Dünyadaki çocuk işçilerin 48 milyonu tehlikeli işlerden para kazanmak zorunda bırakılmaktadır (ILO, 2016).

Şekil 3. Ekonomik faaliyet koluna göre çocuk işçiliği dağılımı.

Kaynak: ILO: 2013.

ILO Sözleşmesinin 182 sayılı 3. maddesinde tanımlanan çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin gecikmeksizin ortadan kaldırılması gerekmektedir. En kötü biçimde tanımlanan çocuk işçiliği çocuk ticareti, zorla çalıştırma, kölelik, zorla

silahlı çatışmalarda kullanma, çocuğun pornografide kullanılması, uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasadışı işlerde ve tehlikeli işlerde çalıştırılmasıdır (ILO, 2013). Çocukları korumadaki temel riskler çocuk emeğinin sömürülmesi, erken evlilikler, silahlı güçlerin ve grupların asker olarak çocukları alması, ailelerin ayrılması, ebeveynlerin ölümünün yanında çocukların kimliklerinin olmaması, evlerde, okulda ve toplumda şiddete maruz kalmalarıdır. Aileler erken evliliklere ve çocuk işçiliğine karşı tedbir alabilecek güce sahip olsa da içinde buldukları zorlu hayat şartlarına karşı bu durumu göz ardı etmektedirler (UNHCR, 2015: 20-28).

Dünyanın pek çok ülkesinde önüne geçilemeyen temel bir sorun olarak insanlığın gündeminde yer alan çocuk işçiliği, çocuğun yalnız, bulunduğu yaştaki beden ve ruh sağlığını değil, aynı zamanda daha sonraki yaşantısını da olumsuz etkilemektedir (Efe ve Uluoğlu, 2015:47). Dünyada çocuklar, daha çok ihracata yönelik üretim yapan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde tekstil, hediyelik eşya, tuğla, kiremit, maden vb. emek yoğun sektörde olmak üzere ucuz işgücü olarak kullanılmaktadır. Uluslararası şirketler bütün yasaklara rağmen halen üretimlerinin çoğunu, ucuz işgücü sağlamak, maliyeti düşürmek adına çocuk işçiliğinin en fazla kullanıldığı Hindistan, Çin, Tayland ve Kore gibi ülkelerde alt işveren aracılığıyla gerçekleştirmektedirler. Son yıllarda çocuk istismarını önlemek ve çocuk işçiliği ile mücadele amaçlı çocukları korumaya yönelik olarak ILO, Birleşmiş Milletler, Avrupa Sosyal Şartı (1965) gibi muhtelif birçok uluslararası metinlerde koruyucu ve geliştirici yasal düzenlemeler getirilmesi sayesinde bu sorunda iyileşme belirtileri görülmekle birlikte uygulama sorunları nedeniyle hedeflenen etkinlik sağlanamamıştır (Kayhan, 2012:189).

Çocuk işgücü emek yoğun üretim süreci ve bunun yarattığı resmi olmayan işgücü piyasasında yer bulmakta ve yaygınlaşmaktadır. Günümüzde gelişmiş ülkelerde yasal ve etik nedenlerle en alt düzeye inmiş olan çocuk işgücü kullanımı, gelişmekte olan ülkelerde güncelliğini korumaktadır (Kulaksız, 2014:92). Çocuk işçilerin çalışma hayatına girmelerindeki en büyük etken ekonomik zorunluluklardır. Yoksulluk, çocuğun eğitime ulaşmasında yaşadığı sıkıntılar, aile işine katkıda bulunmak ya da gelir getirmek gibi nedenlerle çocuklar düşük ücret karşılığında çalışma yaşamına zorunlu olarak katılmaktadır (Kulaksız, 2014: 92-93).

Suriye’de yaşanan iç savaş ve şiddet çocuklar ve gençlerin üzerinde yıkıcı bir etki oluşturmuştur (ILO, 2015:1). Son yıllarda Lübnan’da özellikle Bekaa Vadisinde ve Kuzey Lübnan’da çocuk işçiliği yüksek oranda görülmektedir. Lübnan’da kayıtlı bulunan 1.1 milyon Suriyeli mültecilerin çocuklarının büyük kısmı burada tarım sektöründe ve tehlikeli işlerde çalışmaktadır (ILO, 2015). Suriyeli mültecilerin Ürdün’e sığınmasıyla bu ülkede çocuk işçi sayısında büyük oranda artış yaşanmıştır. Yapılan tahminlere göre 160.000 Suriyeli işçi içinde 30.000’i Suriyeli çocuklardır. Ürdün’de artış gösteren çocuk işçiliği ile mücadele etmek için Çalışma Bakanlığı ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işbirliği yapmıştır (ILO, 2013). ILO’nun Türkiye’de çocuk işçiliği tahminlerine göre, 6

ile 14 yaşları arasında 292 bin, 6 ile 17 yaşları arasında dikkate alındığında ise 893 bin çocuk, çalışma hayatında yer almaktadır (Ekovitrin, 2015:147).

Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacı çocukların demografik yapısı dikkate değerdir. 1 Ekim 2015 tarihinde ülkemizde kayıtlı Suriyeli sayısı 2.072.290 iken bunların 1.125.000’inin 18 yaşının altında çocuk ve genç olduğu belirlenmiştir. 18 yaş altı bireylerin 286 bini (%14) 12-17 yaş, 433 bini (% 20.2) 5-11 yaş, 415 bini (%20) 0-4 yaş arasındadır. Bu çocuklar ve gençler içinde önemli sayıda “refakatsiz” ya da anne veya babasından en az birini yitirmiş ve son derece travmatik muhitlerden gelenler bulunmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyeliler içinde 600-700 bin arasındaki birey zorunlu okul çağındadır. Çocuk ve gençlerin Türkiye’de Türkçe bilmemekten kaynaklı ciddi bir okullaşma sorunu bulunmaktadır. Her ne kadar okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısı fazla olsa da okullaşma oranları %15-20’lerle ifade edilecek kadar düşük bir düzeydedir (Erdoğan ve Ünver, 2015:20).

Türkiye’ye gelen Suriyeli aileler arasında 12-13 yaşından büyük kız çocuklarını okula göndermeme eğilimi yüksek orandadır. Erkek çocuklar ise, pek çoğunun kayıt dışı olsa da, çalışmak zorunda bulunmaları eğitimlerini bırakmalarına sebep olmuştur (Erdoğan ve Ünver, 2015:21). Suriyeli sığınmacıların zorunlu göçüyle birlikte yoksulluğu had safhada yaşayan binlerce kişi ülkemizde kamu kurumlarının ve yaşadıkları mahallelerde yerli halkın desteğiyle yaşam mücadelesi vermektedirler. Maddi açıdan yeterli düzeyde bir gelire sahip olmayan sığınmacı ailelerin çocukları aile bütçesine katkıda bulunmak için kimi zaman ebeveynlerinin, kimi zaman kendi istekleriyle çalışmaktadırlar. İstihdam edilen çocuklar psiko-sosyal sorunlar, kötü çalışma koşulları, çalışma sürelerindeki dengesizlik, düşük ücret, çalışma güvenliği, sosyal güvenlik ve işçi sağlığı problemleri ile karşı karşıya bulunmaktadırlar (Küçükkalay vd. 2000:109). Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocukların çalışması önemli ve eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi çok yönlü bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’deki Suriyelilerde doğum yoluyla da nüfus artmaktadır. Ülkemizde 0-4 yaşında bulunan Suriyeli çocuk sayısı 415 bin olarak tespit edilmiştir. Her ne kadar bu konuda ciddi veri eksikliği olsa da eldeki rakamlar ve Suriyelilerin Türkiye’de bulunma süreleri dikkate alınarak bazı kestirmeler yapılabilir. 0-4 yaş arasındaki 415 bin çocuğun en az 150-200 bininin Türkiye’de doğduğu söylenebilir (Erdoğan ve Ünver, 2015: 21). Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalış süresinin uzaması ve ekonomik sıkıntıların devam etmesi durumunda bu çocukların da 8-10 yaşından itibaren çocuk işgücü olarak iş piyasasına girmesi kaçınılmaz olacaktır.

Yöntem

Araştırmanın örneklemini Kilis şehrinde yaşayan Suriyeli çocuk işçilerdir. Araştırma çerçevesinde 55’i erkek, 7’si kız olmak üzere 62 çocuk işçi ile yapılan anket, derinlemesine görüşme ve gözlem bulguları makalenin konusunu oluşturmaktadır. Kilis’te yaşayan Suriyeli sığınmacı işçi çocuklar ve sorunlarını

belirlemek amacıyla Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin çalıştıkları yerler tespit edilmiş, küçük sanayi sitesi, büfeler, fırınlar, giyim mağazaları, tekstil fabrikaları gibi pek çok işte ve sokakta çalışan 62 Suriyeli çocuk işçinin her biriyle yüz yüze anket ve mülakat yapılmıştır. Bazı mahallelerde sığınmacıların kaldıkları evlere gidilerek sığınmacı çocuk işçilerin yaşadıkları meskenlerin özellikleri gözlemlenmiştir.

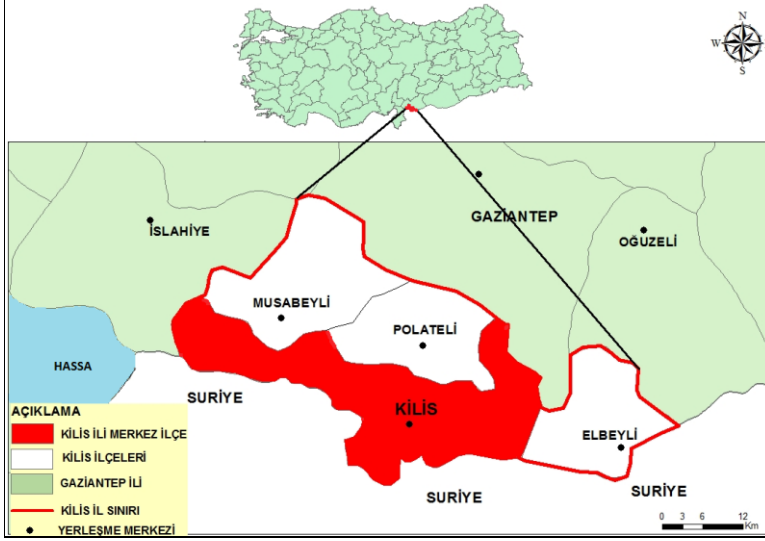
Günümüzde Türkiye'deki en büyük sosyal sorunlardan biri Suriyeli göçmenlerdir. Bu çalışmada Kilis şehrinde yaşayan Suriyeli göçmen çocuk işçilerin iş koşulları ve yaşadıkları sorunlar ele alınmıştır. Araştırma büro ve saha çalışmalarını içermektedir. Büro çalışmasında geniş çaplı bir literatür taraması yapılmış, saha çalışmasında ise araştırma kapsamına alınan çocuk işçilerden anket, görüşme ve gözlem yöntemleri ile veri toplanmıştır. Veri toplamada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği, nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat tekniği ve katılımsız yoğun gözlem yöntemi kullanılmıştır. Anket ve mülakat soruları bireyin kimliğini, davranışını, tutum ve görüşünü yansıtan sorulardan oluşmuştur. Anket ve mülakat yöntemleri Arap ve Türkmen çocuk işçilere yüz yüze uygulanmıştır. Arap sığınmacı çocuklarla tercüman yardımıyla iletişim sağlanmıştır. Nitel görüşme soruları yapılanmamış açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Örneklem grubundaki bireylerin görüşleri, tutumları ve kendileri hakkındaki algı ve yorumları konusunda derinliğine bilgi edinmek (Arseven, 2001:126) amaçlanmıştır. Bireylerin yaşam ve çalışma alanları ile ilgili veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma bulguları için 20 soruluk anket formu ve 8 görüşme sorusu Türkçe hazırlanmıştır. Araştırma sırasında katılımcılarla iletişim kurmak için Türkçe bilen bir Arap tercümandan yardım alınmış, sığınmacı çocuklara sorular tercüman yardımıyla Arapça sorulmuştur. Verilerin değerlendirilmesinde betimleyici analiz kullanılmıştır. Yapılan literatür taramasında Suriyeli çocuk işçilerle ilgili daha önce yapılmış çalışmaların çok kısıtlı olduğu belirlenmiştir. Yapılan bu çalışma, Türkiye'deki Suriyeli çocuk işçilerin karşılaştıkları sorunların yerel bazda irdelenmesi ve tartışılması literatürdeki eksikliğe katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Araştırma bulguları: Araştırma sahasının yeri, sınırları ve genel coğrafi özellikleri

Kilis, Türkiye'nin güneyinde Suriye sınırında, Akdeniz ile Güneydoğu Anadolu bölgeleri arasında geçiş zonu üzerinde bulunan bir ildir. Batı ve kuzeybatıdan İslahiye, kuzey ve kuzeydoğudan Gaziantep merkez, doğudan Oğuzeli ilçeleri, güneyden Suriye ile çevrilidir (Şekil 4). Kilis, batısında 750 m. yükseklikte bulunan kalkerden meydana gelen tepelikler ile kuzeyden yaklaşık 1000 m. yüksekliğe sahip volkanizmanın etkisiyle bazalt örtünün geniş alan kapladığı kireçtaşı ve killi kireçtaşı yapılı Resulosman ve Acar dağlarıyla çevrilidir. Verimli Hilal olarak adlandırılan bölgenin kuzeybatı kesiminde yer alan Kilis, Anadolu'yu Ön Asya'ya bağlayan Anadolu ve Mezopotamya arasında geçişi sağlayan konumu ile ipek yolu güzergâhında bulunmaktadır. Nüfusu ve yüzölçümü bakımından Akdeniz bölgesinin en küçük ili olan Kilis, 1995 yılında

Yalova ve Karabük ile birlikte il yapılmıştır. Kilis konumu sebebiyle Suriyeli sığınmacıların en çok göç ettikleri illerin başında gelmektedir.

Şekil 4. Çalışma sahasının lokasyon haritası

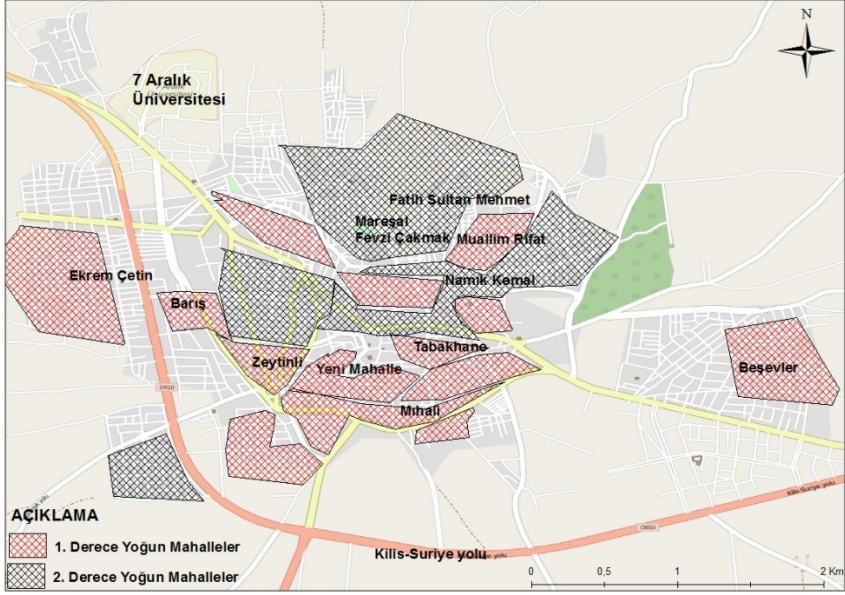
Kilis ilinde göç süreci

Kilis ili 2014 yılı toplam nüfusu 128.781 iken şehir nüfusu 94.414, kır nüfusu 34.367'dir. Nüfusun % 73'ü şehirde yaşarken, % 27'si kırsal alanda yaşamaktadır (TÜİK, 2015). 19 Nisan 2014 tarihi itibarıyla Kilis'te Öncüpınar ve Elbeyli Beşiriye Konteyner kentinde toplamda 37.678 Suriyeli bulunmaktadır. Mart 2012'de buradaki Suriyeli sayısı 819 iken, Nisan 2013'te 14 bine ve Nisan 2014'te 37.678'e ulaşmıştır. Ekim 2014 itibarıyla Kilis'te yaşayan kayıt altına alınmış Suriyeli sayısı 98 bin iken, 2015 yılının Kasım ayında bu rakam 120 bini bulmuştur. Kayıtsız olan Suriyeliler de göz önüne alındığında miktarın çok daha fazla olduğu düşünülmektedir. Öncüpınar Konaklama Merkezi'nde 15 bin ve Elbeyli Konaklama Merkezi'nde 24 bin olmak üzere 40 bine yakın Suriyeli de Kilis'te kurulmuş kamplarda yaşamaktadır (Kilis Göç İdaresi, 2015).

Aile ekonomisine katkı sağlamak için aileleri tarafından veya kendi istekleriyle çalışan göçmen çocukların şehirdeki sayıları tam olarak bilinmemektedir. Ancak Kilis'te yaşayan kayıtlı Suriyeli sayısının 120 bin olduğu dikkate alındığında bunların % 50'sinin çocuk olduğu düşünülürse kentte yaklaşık 60 bin Suriyeli çocuk olduğu söylenebilir. Kayıtsız olanlar da dikkate alındığında Suriyeli sayısının yerli nüfusu aşması sosyal, ekonomik ve toplumsal açıdan ortaya koyacağı sorunlar nedeniyle endişe vericidir. Kilis şehrinde yaşayan Suriyeli sığınmacılar şehrin hemen her yerinde yerleşmiş

bulunmaktadırlar. Suriyeli sığınmacılar özellikle Ekrem Çetin, Zeytinli, Muallim Rifat, Mihali, Barış, Yeni Mahalle, Mercidabık, Meşetlik gibi mahallelerde, şehir otogarı çevresinde, Cumhuriyet meydanı ve semt pazarı çevrelerinde yoğunluktadırlar. Bununla birlikte şehrin diğer mahallelerinde de yerli halkla birlikte aynı mekanları paylaşmaktadırlar (Şekil 5).

Şekil 5. Kilis kentindeki Suriyeli sığınmacıların mahallelere göre dağılışı

Kilis şehrindeki Suriyeli göçmen çocuk işçiler

Çocuk işgücü kullanımının nedenleri arasında nüfus artışı, göçle birlikte yaşanan yoksulluğu ifade etmek mümkündür. Çocukların düzenli eğitim görmesi, gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayacak koşullara sahip olmalarında ekonomik etmenler oldukça etkilidir (İkizoğlu vd. 2007:25). Suriyeli mültecilerin uzun süreli yerinden edilmeleri sonucu varlıklarının tükenmesi, insani yardımda meydana gelen azalma, hayat pahalılığı, düşük ücrete çalışma, iş bulamama, istihdam fırsatlarına erişimdeki zorluklar, geçim sıkıntısı, yoksullukla birlikte kümülatif etkileri kötüleştirmiştir. Aynı zamanda Suriyeli mülteciler vasıfsız işlerde düşük ücretle kayıtsız olarak çalışmaları ev sahibi ülkelerdeki işsizlik oranını arttırmıştır. Özellikle gençlerin işsizlik oranında % 20-30 değerinde bir artış meydana getirmiştir.

ILO tarafından yapılan araştırma sonuçların göre küresel ölçekte genç kadınlardaki işsizlik % 13 oranında artmışken, bu değer genç erkeklerde % 22'dir. Kilis şehrine gelen ve kentin çeşitli mahallelerinde yerleşen Suriyeli göçmenler hayatlarını idame etmek için buldukları her işte düşük ücrete kayıt

dışı olarak çalışmaya başlamışlardır. Düşük ücrete çalışan işçiler kent ekonomik hareketliliğini arttırmışlardır. Özellikle büyük oranda inşaatlarda çalışan ucuz işgücü sayısının fazlalığı son 2 yılda Kilis kentinde hızlı bir yapılaşmayı beraberinde getirmiştir. Çalışanların büyük kısmını da Suriyeli göçmen çocuklar oluşturmaktadır. Kamp dışında yaşayan sığınmacıların büyük kısmı yoksulluk sınırı altında çok zor şartlarda yaşamaktadır. Aile ekonomisine katkıda bulunmak için çocuklar buldukları her işte, düşük ücret karşılığında çalışmaktadırlar. İş bulamayan çocukların bir kısmı dilencilik yapmaktadır. Savaştan kaçarken yeni bir yaşam alanı bulmanın rahatlığına varamadan, sıkıntılı bir hayata merhaba diyen masum çocuklar, çoğu zaman çeşitli suçlara karışabilmektedirler. Suriyeli göçmen çocuklar sokaklarda çalışarak kendi yaşam alanlarını oluşturma çabası içindedirler. Kış mevsiminde sokakta çalışan çocukların sayısında belirgin bir azalma görülürken, özellikle yaz mevsiminde çalışanların sayısı büyük oranda artmaktadır.

Katılımcılar

Yapılan çalışmada anket ve mülakat soruları Kilis kentinin çeşitli mahallelerinde bulunan işyerlerinde ve sokakta çalışan 50 göçmen çocuğa ve ebeveynlerinden izin alınarak evlerinde ziyaret edilen 12 çocuğa yöneltilmiştir. Araştırmada saha çalışması üç haftalık bir süre içinde, günün çeşitli saatlerinde yapılmıştır. Özellikle plastik ve çöp toplayıcılarıyla sabahın erken saatlerinde görüşülmüştür. Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin çalıştığı iş yerleri tespit edilmiş ve işverenlerinden izin alınarak görüşme yapılmıştır. Bu anlamda işyeri sahipleri yapılan çalışmaya katkı sağlamıştır. Örneklem grubundaki bireyler uygulanan anketlerin ve görüşme sorularının tamamını cevaplamışlardır. Sorulan sorulara verilen tüm cevaplar tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Görüşme yapılan 62 kişinin 7'si kız 55'i erkek çocuklardır. Gruptakilerin yaşları 8 ile 17 arasında değişmektedir. Görüşülen kız çocuklarının 3'ü 13, 1'i 15, 3'ü 17 yaşlarındadır. Diğer çocukların cinsiyeti erkektir (Tablo 4). Sığınmacı çocuk işçilerin çoğu erkek olduğundan örnekleme erkek sayısı kız sayısına göre daha fazladır.

Tablo 4. Görüşme yapılan çocuk işçilerin yaşlarına göre kişi sayısı ve yüzdesi.

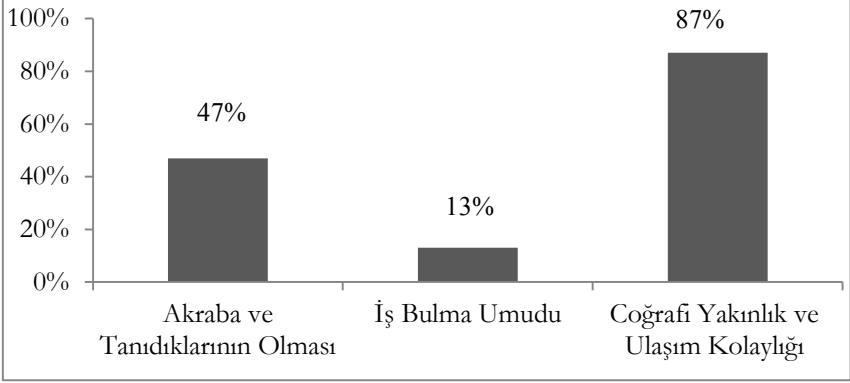
Yaş	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Kişi sayısı	2	2	1	3	7	16	14	10	3	4
%'si	3	3	2	5	11	25	23	16	5	7

Yapılan saha çalışması sonucu, Sığınmacı çocuk işçilerin Kilis'e geliş nedeni dikkate alındığında % 87'si coğrafi yakınlık ve ulaşım kolaylığından dolayı şehre geldiklerini belirtirken, % 47'si coğrafi yakınlık ve ulaşım kolaylığı ile birlikte akraba ve tanıdıklarının olması sebebiyle, % 13'ü ise iş bulma umuduyla şehri tercih ettiklerini söylemişlerdir (Şekil 6).

Eve dönüş eğilimleri değerlendirildiğinde, savaş koşullarının ortadan kalkması ve kalıcı bir barış sağlanması halinde görüşülenlerden 55'i ülkelerine dönmek, 7'si ise Türkiye'de kalmak istemektedir.

Görüşme yapılan çocukların ailelerindeki birey sayısı genelde fazladır. Bazı meskenlerde birden fazla aile bir arada yaşamaktadır. Ailelerdeki çocuk sayısı 1 ile 15 arasında değişmektedir (Tablo 5). Anket yapılan 62 çocuk içinde eğitime devam eden kişi sayısı 7'dir.

Şekil 6. Kilis'teki çocuk işçilerin aileleriyle birlikte şehre geliş nedenleri.

Tablo 5. Ailede yaşayan birey sayısı

Ailedeki birey sayısı	Görüşme yapılan kişi sayısı
3 ile 5 arasında	10
6 ile 10 arasında	40
11 ile 15 arasında	12
Toplam	62

Ankete katılan kişilerin ailede çalışan birey sayıları dikkate alındığında 28 çocuğun ailedeki ekonomik sorumluluğu üzerlerine aldığı görülmektedir. Çocuk işçilerin % 45'i ailede tek çalışan olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 71'inin ebeveynleri herhangi bir işte çalışmamaktadır ve maddi sorumluluk tamamen çocukların omuzlarına yüklenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Ailede çalışan kişi sayısı

Çalışan çocuk Sayısı	Sayı	%
Bir	28	45
İki	16	26
Üç	7	11
Dört	5	8
Beş ve üzeri	6	10
Toplam	62	100.0
Babası çalışanlar	18	29

Babası çalışmayanlar	44	71
Toplam	62	100.0

Kilis'e gelen ebeveysiz sığınmacı çocuklar anne ve babalarının desteğinden, ilgisinden, sevgisinden ve korumasından yoksundurlar. Hayatlarını idame edebilmeleri için barınma, gıda ihtiyacı, sağlık gibi gerekli her şeyi kendileri sağlamak zorundadırlar. Ebeveysiz Suriyeli çocuklar genelde bir araya gelerek birlikte ev kiralamakta ve birbirlerine destek olma gayreti içindedirler. Bulabildikleri işlerde çalışarak ayakta durmaya ve kedilerini korumaya çalışmaktadırlar.

Çocuk emeğinin kullanılmasında en etkili sebepler göç, yoksulluk, ebeveynlerin hayatlarını kaybetmiş olması, çalışmaması veya işsizliği ve kültürel değerlerdir. Özellikle Suriye'de yaşanan iç savaş sonucu ülkemize büyük oranda bir kitlesel göç hareketi gerçekleşmiştir. Evlerini, işlerini, ülkelerini bırakıp güvenliklerini sağlamak amacıyla ülkemize sığınan Suriyelilerin büyük çoğunluğu maddi açıdan zor şartlarda yaşamaktadırlar. Ailenin düzenli ve belirli bir gelire ve sosyal güvenceye sahip olmaması, savaşta verilen kayıplar, aile reislerinin ölümü, çok kardeşli olmaları, yoksulluk, maddi imkânsızlık, aileye destek olma ihtiyacı, aile reislerinin işsiz olması gibi sebeplerden dolayı Suriyeli göçmen çocuklar sokaklarda ve bulabildikleri çeşitli işlerde zor şartlar altında çalışmak zorunda kalmışlardır.

Ailelerin nüfusunun kalabalık olması ebeveynlerin kolayca iş bulamamaları küçük yaştaki çocukların bir kısmının kendi, bir kısmının da ailelerinin istekleriyle çeşitli işlerde çalışmalarına yol açmıştır. Suriyeli göçmen çocuklar yerel ekonomide ucuz işgücü alanında yerleri almış durumdadırlar. Bir beşeri sermaye olarak çocuk çalışanlar ailelerine destek olan bireylerdir. Formel (kayıtlı) sektör tarafından karşılanamayan açık işsizlik, enformel (kayıt dışı) sektör tarafından emilmekte ve göçmenlerin zor yaşam koşulları içinde kayıt dışı sektörlerde çalışma ihtiyacı artmaktadır. Kayıt dışı sektörün kontrolünde yaşanan güçlükler, istismarı arttırdığı gibi çocuk işgücü kullanımını da arttırmıştır.

Çocuk işçiliğinin temel nedenleri yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı, eğitim olanaklarının yetersizliği, işsizlik, işverenlerin çocuk işgücüne talebi, mevzuatın yetersizliği ve etkin uygulanmamasıdır (Karaman, Özçalık, 2007:33). Yoksulluk ve yoksunluk Suriyeli küçük çocukların tamamen enformel işlerde çalışmasına yol açmıştır. Çocuk işçiler, pastane, lokanta, fırın, bakkal, elektrikçi, giyim mağazası, tekstil gibi pek çok işte çalıştıkları gibi, sokak satıcılığı, çöp ve plastik toplayıcılığı yapanlar da vardır. Sığınmacı çocukların büyük bölümü geçici işlerde çalıştıkları için sık sık iş değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Yapılan saha çalışmasında küçük sanayi sitesinde, organize sanayi bölgesindeki firmalarda ve tekstil atölyelerinde çalışanların sayısının da hayli yüksek olduğu görülmüştür.

Suriyeli göçmen ailelerin kendilerini idame edecek devamlı iş sahibi olmaları çok zor gözükmektedir. Sığınmacı çocuklar aile ekonomisine katkı sağlamak için

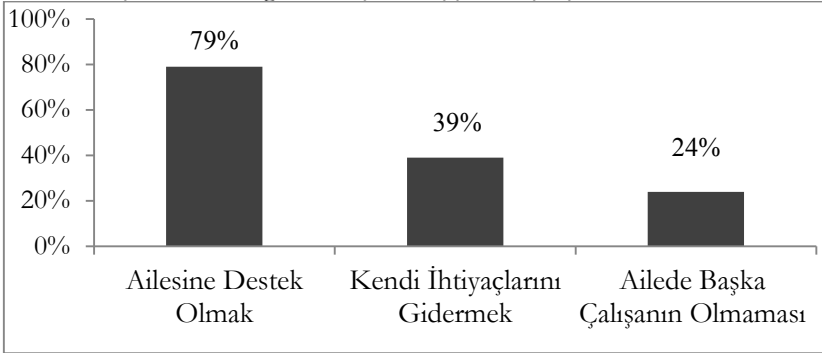
bulabildikleri her işte çalışmaktadırlar. Araştırmada örneklem grubunda yer alan çocuk işçiler çalışma nedenlerini beş sebebe dayandırmışlardır. Çocuk işçiler büyük oranda ailelerine destek olmak, aile ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadırlar. Ankete katılanların 15'i ailede başka çalışan olmadı, 49'u ailesine destek olmak için çalıştığını belirtmiştir (Tablo 7). Çocuk işçilerin %79'u ailesine destek olmak için, %38'i de ailesine destek olmakla birlikte kendi ihtiyaçlarını karşılamak, % 24'ü ailede başka çalışan olmadığı için çalıştıklarını ifade etmişlerdir (Şekil 7).

Tablo 7. Anket ve görüşme yapılan çocuk işçilerin sayıları ve çalışma nedenleri

Çalışma nedeni	Ailesi istediği için	Kendi isteğiyle çalışıyor	Ailede başka çalışan yok	İhtiyaçlarını gideriyor	Ailesine destek olmak için
Kişi sayısı	11	32	15	24	49

Çocuk işçiler, ailelerinin maddi imkânsızlığının getirdiği bir mecburiyet içinde aileye destek olmak amacıyla kendilerini çalışmak zorunda hissetmektedirler. Ailedeki kardeş sayısının fazla olması, ev kiralarnı karşılamadaki zorluklar, temel gıda ihtiyaçlarının karşılanmasında meydana gelen sorunlar, çocuk işçilerde psikolojik bir baskı oluşturmaktadır.

Şekil 7. Kilis şehrindeki sığınmacı çocuk işçilerin çalışma nedenleri.

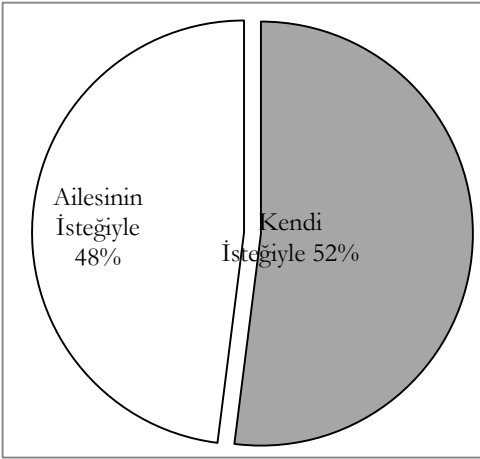
Çocuk işçilerin çalışma isteği değerlendirildiğinde 32'si kendi isteğiyle 30'u ise ailesinin isteğiyle çalışmaktadır. Çocukların % 52'si içinde buldukları zor şartlar sebebiyle ailelerinin yaşadığı yoksulluktan dolayı kendi istekleriyle çalışmakta iken % 48'i ailelerinin isteğiyle çalışmak zorunda kalmışlardır (Şekil 8).

Kilis'te yer alan bir adet Küçük Sanayi Sitesinde yaşları 8 ile 15-16 arasında olup burada çalışan yaklaşık 100 Suriyeli çocuk bulunmaktadır (Kilis Esnaf ve

Sanatkârlar Odaları Birliği, Kasım 2015). Çocuklar çoğunlukla burada getir-götür işleri, çaycılık, temizlik, malzeme alımı ve hafif malzeme taşınması gibi güçlerinin yettiği işlerde çırak olarak çalışmaktalar. Genelde 8-10 yaş arası çalışanların sayısı 20-30 kişi, 11-13 yaş arası 30 kişi, 14-16 yaş arası Suriyeli çocuk çalışan sayısı ortalama 40 kişidir.

Burada çalışan Suriyeli çocuk göçmenlerin % 60'ı Suriyeli Türkmen % 40'ı ise Suriyeli Arap göçmen çocuklardır. Yerli halktan sanayide çocuk çalışanların sayısı 10'u geçmemektedir. Yerli halktan çocukların çalışmamasındaki en büyük sebepler eğitim yaşının 18'e kadar olması, aynı zamanda Suriyeli çocukların yaptıkları işlerde çalışmak istememeleridir (Kilis Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği, Kasım 2015). Küçük sanayi sitesinde çalışan Suriyeli çocuk göçmenlerin burada çalışmayı tercih etmelerindeki en büyük sebepler bu çocukların okula gitmemeleri, ailelerindeki geçim sıkıntısı, yoksullukla baş etmek için ailelerine maddi destek sağlamak zorunda olmalarıdır. Çalışanlar içinde Suriyeli Türkmen göçmen çocukların daha fazla olmasının nedeni, Türkçe konuştukları için iletişimin daha kolay sağlanmasıdır. Oto hurda revizyonunda çalışan 2 sığınmacı çocuk savaş bittikten sonra ülkelerine dönmeyi ve bu işi ülkelerinde meslek olarak sürdürmeyi istemektedirler. Diğerleri ise çalıştıkları işten memnun olmadıkları halde başka bir iş bulamadıkları için şu anda yaptıkları işte çalışmak zorundadırlar.

Şekil 8. İsteğe göre çalışma durumu.

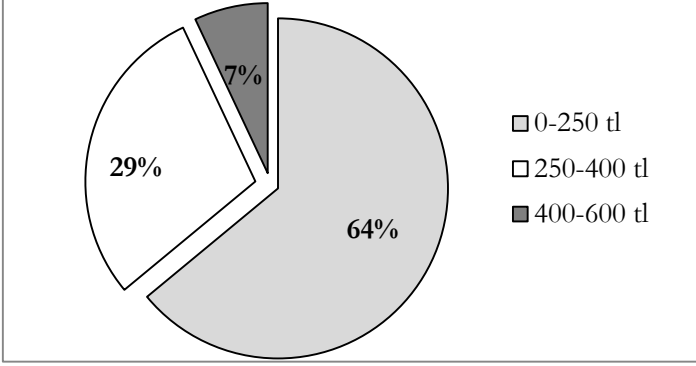
Kilis organize sanayi bölgesinde farklı fabrikalarda çalışan Suriyeli göçmen çocuklar da bulunmaktadır. Özellikle tekstil fabrikalarında iplik, örme, giyim, paketleme işlerinde bu çocuklar tercih edilmektedirler. Çikolata ve poşet işlerinde çalışanların sayıları da hayli fazladır. Her işletmede 20-30 kadar Suriyeli çocuk çalışan bulunmaktadır. Organize sanayi bölgesindeki büyük tekstil fabrikalarında çalışan sayısının 100-150 kişi arasında olduğu düşünülmektedir (Kilis Esnaf ve

Sanatkârlar Odaları Birliği). Çalışanların büyük kısmını 16 yaş altı Suriyeli çocuk işçiler oluşturmaktadır. Kilis'te 5 büyük tekstil fabrikası ile birlikte yaklaşık 30 tane de fason işletmesi bulunmaktadır. Şehirde yaşayan Suriyeli göçmenlerin bir kısmı kendi işyerlerini açmışlardır. Bu işyerlerinden bir kısmı tekstil fabrikası ve fason atölyeleridir. Tekstil fabrikalarında ve fason atölyelerinde çalışanların % 90'ını Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler oluşturmaktadır. Bu işletmelerde çalışanların büyük kısmının yaşları 8 ile 15 arasında değişmektedir. İşletmelerde

çocuk işçilere haftalık verilmekte, alınan ücret yapılan işe göre, 50 ile 75 tl arasında değişiklik göstermektedir.

Çocuk işçiler günlük, aylık ve haftalık gelir elde etmektedirler. Günlük gelir genelde 10 ile 25 tl arasında değişirken, haftalık kazanç, yapılan işin niteliğine göre 50-120 tl arasında farklılık arz eder. Aylık gelirler ise 250 ile 600 tl arasında değişmekle birlikte 600 tl alanların sayısı sınırlıdır. Görüşme yapılan çocuk işçilerin % 64'ü 0-250 tl arasında bir gelire sahip iken, % 29'u 250-500, %7'si 500-750 tl arasında kazanç elde etmektedir (Şekil 9).

Şekil 9. Araştırma örnekleminde yer alan çocuk işçilerin gelir dağılımı (%).

Çalışma şartları ve çocuk işçilerin durumu göz önüne alındığında elde edilen verilerin, şehirdeki diğer sığınmacı çocuk çalışanlar için de geçerli olduğu düşünülmektedir.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin sorunları

Küçük yaşta çocukların çeşitli zorunluluklar yüzünden farklı iş kollarında ve değişik sektörlerde çalışma hayatının içinde bulunmaları, çocuk işçiliğini tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir toplumsal sorun haline getirmiştir. Kentlerde yaşayan yerinden olmuş kişiler birbirleriyle ilişkili bir dizi sorundan etkilenmektedirler. Bunların arasında yoksulluk, yoksunluk, işsizlik, eğitim çağındaki çocukların eğitime devam edememesi, çocukların beşeri bir sermaye olarak çalıştırılması, barınma imkânlarının yetersizliği, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama ve psiko-sosyal hizmetlere yetersiz erişim yer almaktadır. Yetişkinlerin işsiz oluşu, çocukların çalışma yaşamına atılmalarına yol açmaktadır. Çocuklar bu durumda sokaklarda satıcılık yapmakta veya kayıt dışı atölyelerde çalışmaktadırlar (Ünal: 2013:107).

Çalışma hayatı içine giren çocuklar, çalıştıkları işlerde pek çok açıdan sorun yaşamaktadır. Bu sorunlar, psiko-sosyal olduğu gibi çalışma koşullarının kötü, çalışma sürelerinin uzun olması, işçi sağlığı ve çalışma güvenliği ile sosyal güvenlik problemleri ile karşı karşıya bulunmaları, düşük ücrete tam gün çalışmadır. Sağlıksız ve kötü iş koşullarında insan onurunu zedeleyecek işlerde çalışmak zorunda olan çocuklar kendilerini fiziksel, psikolojik ve toplumsal

baskı altında görmektedirler. Çalışan çocuklar psiko-sosyal gelişim açısından da risk altındadır. Yaşlılarıyla aynı şeyleri yapamamakta, okula gidememekte, oyun ve arkadaşlarından ayrı kalmakta, çevrenin bakış açısından psikolojik olarak etkilenmekte ve bu durum onların aşağılık duygusuna kapılmasına sebep olmaktadır (Karaman ve Özçalık, 2007:40).

Yapılan anket ve görüşme sonucu Suriyeli göçmen çocukların toplumda kimlik sorunları, toplumsal ve kültürel uyumsuzluk, öteki olma, hakir görülme, dışlanma, düşük ücrete çalışma, işsizlik gibi sorunlarla karşı karşıya buldukları belirlenmiştir. Göçmen çocuklar, bu sorunlarla baş edebilmek, sahip oldukları kimliklerini, kültürlerini, dillerini korumak için yerli halkla iletişime geçmekten ziyade kendi halklarıyla birlikte bir mekânı paylaşma ihtiyacı içine girdiklerini belirtmişlerdir.

Kayıt dışı ve düşük ücretle çalışan bu çocuklar zor şartlar altında sağlıksız ortamlarda çalışmaktadırlar. Çalışma süreleri 8-9 saati bulmaktadır. Sürekli iş değiştirmek zorunda kalan bu çocukların düzenli, belirli bir bilgi ve beceri isteyen işte çalışmaları zor olduğu gibi bu disiplini sağlayamadıklarından gelecekte de formel sektörde istihdam edilme şansları azalmaktadır. Yoksul göçmen aileler için çocuklarının çalışması bir zorunluluktur. Ayrıca Suriyeli aileler çocuğun çalışmasına olumlu bakmaktadırlar. Savaş mağduru çocukların eğitimden uzak kalmaları ve yoksulluktan dolayı ülkemizde de eğitimlerini sürdürememeleri sebebiyle aileler, çocuklarının bir işte çalışıyor olmasının onları bir nevi geleceğe hazırladığını düşünmektedirler.

Sokakta farklı iş kollarında çalışmak zorunda kalan hatta çoğu çöp ve plastik toplayıcılığı yapan çocuklarda en büyük risk sağlık sorunlarının yaşanması, çocukların fiziksel, duygusal ve ekonomik olarak istismar edilmesidir. Fiziksel istismar şiddete maruz kalma, kaza dışı sebeplerle çocuğun yaralanması, fiziksel şiddete uğramasıdır. Duygusal istismar çocuğun psikolojik olarak olumsuz etkilenmesi, aşağılayıcı davranışlara maruz kalma, yalnız bırakılma gibi tavırlarla karşılaşması şeklinde görülmektedir. Ekonomik istismar ise çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişiminin göz ardı edilerek çalıştırılmasıdır (Demir vd. 2015:15). Sokakta zor çalışma koşullarına maruz kalan çocuk işçilerin fiziksel ve duygusal gelişimi olumsuz etkilenmektedir.

Sokakta çalışan göçmen çocuklar toplumsal hayata aktif olarak katılabilme kapasitesine sahiptirler. Coğrafi çevrenin, kültürün, toplumsal yaşamın farklılığı çocukların çocukluk deneyimlerinde farklılıklara yol açmaktadır. Çalışanla çalışmayan çocukların çocukluk deneyimleri ve hayatı algılayışları değişiklik göstermektedir. Çalışma örgütüne göre çocukların sağlığını ve kişisel gelişimini, okul hayatını olumsuz etkilemeyen işler genel olarak olumlu görülmektedir. Okul saatleri dışında, tatillerde harçlık kazanmak için yapılan faaliyetler çocukların kişisel gelişimine ve ailelerin refahına katkıda bulunmaktadır. Çocukların kişisel beceri ve deneyiminin artmasında ve toplumun üretken bireyleri olarak onları hazırlamada yardımcı olmaktadır (ILO, 2012).

Yoksulluk ve yoksunluk sorunu

Yoksulluk ölçülerine göre yoksulluğun göreceliliği de değişmektedir. Bu ölçütler, bireylerin ihtiyaçlarına, sosyo-kültürel yapıya, koşullara vb. göre farklılaşmaktadır (Gerşil, 2015: 161). Göçmenler göç ettikleri yerlerle ilgili varlıklarından oldukları gibi varış yerlerinde de ilk etapta barınmak için ellerindeki varlıkları harcamaktadırlar (Taşçı, 2009:193).

Suriye’de yaşanan savaşla birlikte evlerinden yurtlarından olan milyonlarca Suriyelilerin büyük kısmı bir anda büyük bir yoksulluk sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Bireyi ve toplumu birlikte tehdit eden toplumsal bir süreç olan yoksulluğun, insani yoksulluk ve gelir yoksulluğu olmak üzere iki boyutu vardır. Gelir yoksulluğu ölçümleri mutlak gelir üzerine yoğunlaşırken, insanî yoksulluk kavramı başta okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenebilir hastalıklar gibi temel insanî ihtiyaçlardan yoksun olma mal, hizmet ve altyapı, eğitim, iletişim, hijyen, içme suyu erişimi gibi yaşamsal durumlardan tamamen veya kısmen yoksun bulunma olarak nitelendirilmektedir (Memiş, 2014: 149; Efe ve Uluoğlu, 2015:52). Yetişkin bireylerin yoksulluğu ailelerindeki çocukları da büyük oranda etkilemekte yetişkin ve çocuk yoksulluğu sosyal ve kültürel olduğu kadar psikolojik olarak da pek çok sorunun ortaya çıkmasına ve yaşanmasına yol açmaktadır. Ebeveynlerin işsizliği ve yoksulluğu çocuk işçilerin aile içindeki etkilerini ve konumlarını değiştirmektedir. Ailenin gelir düzeyinin düşüklüğü toplumdaki çocuk işçilerin sayısının artmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kilis şehrindeki Suriyeli göçmen çocukların birçoğu sefaletin ve yoksulluğun pençesinde bulunmaktadır. Bu çocuklar son derece sağlıksız ve küçük konutlarda kalabalık şekilde yaşamaktadırlar. Kısıtlı koşullar sebebiyle hijyenik olmayan şartlar özellikle küçük çocuklar için sağlık açısından büyük bir risk oluşturmaktadır. Yakacak sıkıntısı konutlarda ısınma sorunlarının da yaşanmasının ve hastalık risklerinin artmasının nedenidir. Yoksullukla mücadele edebilmek için çocuklar, şehirde bulabildikleri her işte adaletsiz ücretle birlikte kötü ve sağlıksız çalışma koşullarına maruz kalmaktadırlar. Yapılan işe göre elde edilen kazanç günlük ve haftalık olarak değişmekle birlikte yeterli değildir. Sokak satıcılığı yapan çocukların günlük kazançları 5 ile 20 tl arasında iken, belli bir işte çalışanların haftalık kazançları ise 50-150 tl arasında değişmektedir. Suriyeli çocuk işçilerin kazançları ailelerinin harcamalarının küçük bir kısmını karşılamaktadır.

Ağır iş şartlarında düşük ücrete çalışmak zorunda kalan Suriyeli çocuk işçiler, çaresizlik duygusunu en derinden yaşadıkları gibi hayallerini yitirdiklerini ve umutlarını kaybettiklerini mutsuzluk, yalnızlık duyguları içinde olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle babalarını savaşta kaybedenler, kimsesizlik ve çaresizlik duygularını daha derinden ve yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar.

Görüşme yapılan çocuk işçilerinden biri duygularını: “Suriye’den geldiğimizde kimseyi tanımyorduk. Özellikle evin kapısı kapandıktan sonra kimsesizlik, çaresizlik, umutsuzluk, yalnızlık duyguları daha yoğun yaşanıyor.

Komşularımızı tanımıyoruz, kimse bize gelip gitmiyor maddi açıdan sıkıntı içindeyiz. Pek çok kez iş bulamadık, iş bulduğumuz zamanda bunlar geçici işler oluyor. Sağlık sorunlarımız var çaresiz kaldığımız zamanlar çok fazla. Kendi halkımızla da yakın ilişki içinde değiliz. Çevreyi tanımıyoruz, ortama ve topluma güvenmiyoruz, bu yüzden kız kardeşlerimizi asla sokağa çıkarmıyoruz. Evin alışverişlerini annem yapıyor, annemin savaş sebebiyle psikolojisi çok bozuk. Savaşta hava bombardımanı altında kaldık, annemi ve kardeşlerimi evin yıkıntuları arasından çıkardık bu yaşadıklarının korkusunu annem hala atamadı rahat uyuyamıyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Barınma ve gıda sorunları

Konut, ikamet edenlerin gereksinmelerinin karşılanması, tatmin olması ve bireylerin/toplumun genel sağlığının iyileşmesi açısından temel bir yaşam bölgesidir (Kellekci, Berköz, 2006:168). Barınmanın temel ihtiyacı olan (Çetin, 2012:294) konutun güneş alıp almaması, su, kanalizasyon gibi olanaklardan yoksun bulunması, konutta su bulunmasının yanında kullanılan suların atılması için uygun bir su çıkışının bulunmaması, yaşam koşullarının yeterli nitelikte olmaması sağlık problemlerinin yaşanmasına yol açmaktadır (Işık, 1994:68). Dayanıklılıktan uzak derme çatma bir yapıda, oda sayısının yetersiz olduğu sağlıklı konutlar, ihtiyaçlara cevap veremeyerek konut sorununun ciddi bir kısmını oluşturmaktadır (Çetin, 2012:297-298).

Çocuk işçilerin yaşadıkları konutların büyük kısmı güneş ışığını yeterince alamamaktadır. Konutlar küçüktür, nemin etkisiyle duvarlardaki boyalar dökülmüştür. Havalandırmanın yeterli olmaması ısınma probleminin yaşanması, lavaboların sağlıklı ve çoğunda su kullanımının yetersiz olması konutlarda sağlık ve yaşamsal açıdan riskler meydana getirmektedir.

Suriyeli göçmenlerin nüfusu şehirdeki yerel nüfusu geçmiş durumdadır. Bir sınır ili olan Kilis'e yaşanan yoğun göçler sonucu ani nüfus artışının yaşanması, şehirde barınma sorunu doğurmuştur. Bu yüzden Suriyeliler geldikten sonra Kilis'te daha önce kullanılan, tüm boş ve köhne, eski yıkık binalar ve garajlar kiraya verilmiştir. Kiralanan evlerin büyük bir kısmının penceresi camsız ve kapısı kırık dökük, boyası dökülmüş haldedir. Bazılarının kapıları yoktur. Bu şekilde olanlar pencerelerini muşambayla kapılarını da battaniyeyle örtmüşlerdir. Evler çoğunlukla 1 ve 2 odalıdır. Konutlarda yaşayan birey sayısı 5 ile 20 kişi arasında değişmektedir. Kalabalık ailelerin yaşadıkları evler ferah ve rahat değildir. Görüşme yapılanların % 15'ü bir odalı, % 40'ı iki odalı, % 34'ü üç odalı, %11'i dört odalı evlerde barınmaktadır. Üç ve dört odalı evlerde birkaç aile birlikte yaşamaktadır. Kimi hanelerdeki birey sayısı 15-20 kişiyi bulmaktadır. Sığınmacılar büyük oranda ısınma problemi çekmektedirler. Çoğunun evlerinde sünger yataklar ve minderler tek eşyalardır. Koltuk, kanepeler, masa, sandalye gibi eşyalar pek bulunmamaktadır. Mutfak olarak kullandıkları alanlar çoğu zaman koridorlardır. Kimi evlerde sadece lavabo bulunmakta, banyo bulunmamaktadır. En önemli eşyaları yerli komşular tarafından verilen eski televizyon veya buzdolabıdır.

Sığınmacı göçüyle yaşanan hızlı nüfus artışı şehirdeki kira fiyatlarında büyük bir yükselişe yol açmıştır. Kenar mahallelerdeki köhne evlerin kira bedeli ayda en az 150 ile 250 tl arasında iken, daha iyi şartlara sahip olan evlerin aylık kira bedelleri 350 ile 800 tl arasında değişmektedir (Tablo 8). Daha önce kullanılmayan veya aylık kira bedeli 250 tl olan işyerleri Suriyeli sığınmacıların Kilis şehrine gelmesiyle 1500 ile 2500 tl'ye kadar yükselmiştir. Aynı zamanda Kilis şehrine Suriyeli göçmenler gelmeden önce en iyi evlerin kira bedelleri en fazla 350 tl iken yaklaşık 5 yıl içinde bu kira bedelleri 650-700 tl'ye kadar çıkmıştır. Ev sahiplerinin sürekli kira artışı yapmaları kira bedelini ödeme zorluğu çeken kiracılarla ev sahibi arasında sorunlar çıkmasına yol açmaktadır.

Tablo 8. Suriyeli çocuk işçilerin yaşadıkları evlere verdikleri aylık kira bedeli (Türk Lirası).

Ev Sayısı	1	3	8	8	9	11	6	7	1	2	-	1
Evlerin Aylık Kira Bedeli	150	200	250	300	350	400	450	500	550	600	650	700

Düşük gelirli sığınmacılar gıda ihtiyaçlarını minimum seviyede karşılamaya çalışmaktadırlar. Ailelerin kalabalık olması, ailedeki çocuk sayısının fazla olması, ebeveynlerin düzenli işlere sahip olmaması ve çoğunlukla işsizlik sıkıntısı sebebiyle aileler ancak beslenmede temel ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar. Sığınmacılarda çocuk sayısı ve doğurganlık oranı yüksektir. Kardeşler arasındaki yaş farkı bir iki yıldır. İkiz doğumlar fazladır. Dolayısıyla ebeveynlerin düzenli bir gelire sahip olmamaları, çocuk işçilerin elde ettiği gelirin ailenin ihtiyaçlarını gidermekten uzak olması yeterli beslenmelerine olanak vermemektedir. Görüşülen çocukların bir kısmı küçük kardeşlerinin süt ihtiyacını karşılamak için çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Sağlık sorunları

Sağlıklı olmak, fiziksel, zihinsel ve toplumsal varlık olarak iyi koşullarda yaşamaktır. Sağlık hastalık ve sakatlığın olmamasıyla birlikte bedensel, toplumsal ve ruhsal yönden de tam bir iyilik halidir (Işık, 1994: 68). Çocukların, uzun süreler ve sağlıksız ortamlarda çalışması onların fiziksel gelişimlerini ve bedensel sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir (Karaman ve Özçalık, 2007:39). Suriyeli çocuk işçilerle yapılan anket ve yüz yüze görüşme sonucunda, sorulara verdikleri cevaplar da dikkate alınarak çocukların çalıştıkları sağlıksız ortamlardan bedensel ve ruhsal olarak olumsuz etkilendikleri belirlenmiştir.

Yapılan saha çalışmasında Kilis şehrindeki kayıtlı Suriyeli sığınmacılar ve aileleri sağlık hizmetlerinden ücretsiz bir şekilde yararlandıkları belirlenmiştir. Ancak kayıtlı oldukları il sınırları içinde bu durum geçerlidir. Farklı bir ilde kaydı bulunan veya kayıtsız olarak Kilis'te yaşayanlar sağlık hizmetlerinden yararlanmak için ücret ödemek zorundadır. Bu durumda olanlar için sağlık

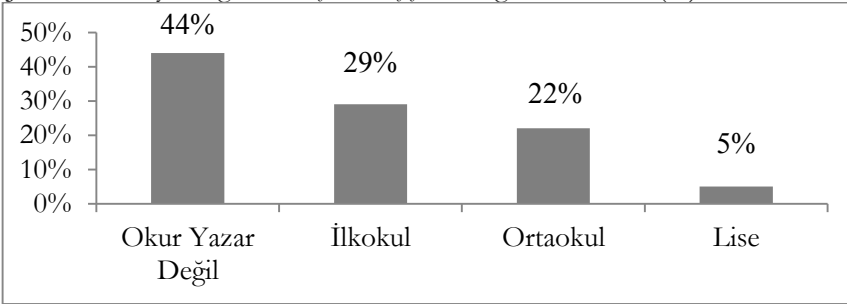
hizmetlerine erişim oldukça zordur. Maddi imkânların yetersizliği bu şartlarda olan kişiler için çoğu zaman hastanelere gitmekte bir engel teşkil etmektedir.

Eğitim sorunları

Kalkınmanın en önemli yapı taşlarından biri de eğitimidir. Özellikle de zorunlu eğitim çağında olan çocukların çalışmak suretiyle eğitimden yoksun kalması, kişisel ve toplumsal zararlara neden olmaktadır (Tor, 2010: 31). Suriye'deki çatışmaların en fazla etkilediği konuların başında çocuk ve gençlerin eğitim süreçleri gelmektedir (Seydi, 2014:268). Eğitim sorunu çocuk işçiliğinin önemli bir boyutudur. Çocuğun eğitim masraflarını karşılayamaması, aile gelirinin düşük olması ve çocuğun çalışmasına ihtiyaç duyması, çocuğun okula devamını engellemekte, yeterli eğitim alamayan çocukların gelecekte donanımsız yetişkin ve düşük gelirli vasıfsız işgücü olmasına neden olmaktadır (Karaman ve Özçalık, 2007:37-38). Göç alan toplumlarda göçmen nüfusta meydana gelen kayda değer artış, göçmenlerin sosyal hayattaki varlıkları belirginleşmiş, göçmen çocukların uyum güçlükleri ve akademik zorlukları fark edilir problemler şeklinde ortaya çıkmıştır (Durgel ve Yağmurlu, 2014: 4). Yerinden olmuş çok sayıda çocuk örgün eğitim imkânlarına ulaşamadan büyümektedir (Ünal, 2013:107).

Ülkelerin kalkınmasında önemli bir yapı taşı kabul edilen eğitim, her çocuk için mutlaka sağlanmalıdır. Çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişmesinde ve düzenli eğitim görmesinde ekonomik etkenler oldukça etkilidir. Çocuk işçiler için eğitim önemli bir sorundur. Yoksulluk sebebiyle ailelerin çocukların eğitim ihtiyacını karşılayamaması, aynı zamanda çocukların farklı iş alanlarında çalışmak zorunda bırakılması, eğitim alamayan çocukların gelecekte donanımsız bireyler olmasına yol açacaktır. Görüşme yapılan örneklem grubundaki bireylerden 27'si okuryazar değil, 18'i ilkökul, 14'ü ortaokul, 3'ü lise mezunudur. Çocuk işçilerin % 57'si Suriye'de okullarda eğitim almış iken % 43'ü okuryazar değildir (Şekil 10).

Şekil 10. Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin eğitim durumu (%).

Çocuğunu çalıştırmak zorunda bırakan pek çok Suriyeli aile, çocuklarının eğitim masraflarını karşılayamadıklarını ayrıca zor şartlar altında olduklarından çocukların okula devam etmesinin kendileri için lüks olduğunu ifade etmiştir.

Eğitim öğretimin dışında kalan Suriyeli çocuk işçiler düşük ücretlere kayıt dışı sektörlerde çalışmaktadırlar. Eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalan ve yoksullukla baş etmek için büyük çaba içinde bulunan bu çocukların suçluluğa itilme riski yüksektir.

Uyum sorunu

Bireylerin göç etme nedenleri, geldikleri ortamın sosyokültürel özellikleri, göç ettikleri ülkelerin yapıları ve göç edenlerin kişilik özellikleri gibi pek çok ögenin bir arada anlaşılmasını gerektiren kültürleşme, karmaşık bir süreçtir (Durgel ve Yağmurlu, 2014:6). Kültürleşme süreci bütünleşme, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşme şeklinde ortaya çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2014:121). Bütünleşme tutumu gösteren kişi her iki kültürün de farklı unsurlarını benimserken, asimilasyonda birey baskın kültürün normlarını benimsemektedir. Ayrılma stratejisinde göçmen öz kültürünün değerlerini devam ettirirken, marjinalleşmede göçmenin hem öz kültürüne hem de baskın kültüre bağlılığı söz konusu değildir (Durgel ve Yağmurlu, 2014:6). Saha çalışmasında Suriyeli göçmen çocukların kendi öz kültürlerini devam ettirirken bir yandan da geldikleri ortama uyum sağlama çabası içinde oldukları tespit edilmiştir.

Şehirdeki yerli halkın büyük kısmının Suriyeli sığınmacılara ve çocuk işçilere karşı tutumu olumlu olmakla beraber çocuk çalışanların bir kısmı az da olsa yerli halk tarafından hor görüldüklerini belirtmişlerdir. Görüşülen çocuk işçiler yerli halkın önemli bir kısmının kendilerine yardım ettiğini küçük bir kısmının da olumsuz davranış sergilediğini ifade etmişlerdir. Kilis şehrindeki yerli halkın Türkçe bilen Araplara karşı daha fazla kabullenici bir tavır sergiledikleri dikkat çekmiştir. Kendilerini ifade edebilecek kadar Türkçe bilenler genelde pek sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılanların %85'i yaşadıkları mahallelerde kendi yurttaşlarıyla bir arada bulduklarını yerli halkla çok fazla iç içe olmadıklarını bu yüzden yerli halkla pek sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Yerli halkla iletişim içinde olanlar ise yerli halkın büyük oranda kendilerine iyi davrandıklarını ve yardım yaptıklarını söylemişlerdir. Dil sorunu olmayanlar yerli halkla kolay iletişim kurduğundan çevreye daha kolay uyum sağlamışlardır. Türkçe bilmeyenler ise işaret diliyle jest ve mimiklerle anlaşmaya çalışmaktadır.

Dil bilmeyenlerin bir kısmı da başkalarının yardımıyla iletişim kurmayı tercih etmektedir. Anket ve görüşmeye katılanların % 95'i dil sorunu yaşadıklarını ve bu yüzden anlaşmada güçlük çektiklerini söylemişlerdir. Özellikle çöp ve plastik toplayıcılığı yapanlar çevredeki kişiler tarafından hor görüldüklerini ve bu durumun kendilerine psikolojik rahatsızlık verdiğini belirtmiştir.

Suriyeli sığınmacılar yaşadıkları yerde ve yakın çevrede pek fazla insanla iletişime geçemediklerinden çevreye güven duymamaktadırlar. Farklı bir coğrafyada ve farklı bir kültürel çevrede kızlarının şehir yaşantısı içinde güvende olmadıklarını düşünen aileler, toplumdan tedirgin olduklarından kızlarını sokağa çıkartmamaktadırlar. Görüşme yapılan çocuk işçilerden biri bu durumu şöyle belirtmiştir:

“Bu üçüncü evimiz. Sürekli ev değiştiriyoruz. Mahalledekileri ve çevredeki insanları tanımıyoruz. Annem sadece bir yerli komşumuzla görüşüyor. Suriyeli komşularımızı da tanımıyoruz. 15 ve 17 yaşında iki kız kardeşim var. Evden dışarı çıkmıyorlar çünkü insanlara güvenmiyoruz, alışverişlerimizi annem yapıyor.” (14 yaşında, erkek)

Yapılan işlerde karşılaşılan sorunlar

Sokakta çöp ve plastik toplayıcılığı yapan çocuklar yaşadıkları yerlerde ve sokaklarda fiziksel ve ruhsal açıdan çeşitli istismarlarla karşılaşmakta, kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmekte ve bazı insanlar tarafından hor görülmektedir. 13 yaşındaki çöp toplayıcılarından biri insanların yaptığı işi ayıpladığını kendisine rahatsız edici gözlerle bakıldığını ve kendisinin hor görüldüğünü ifade etmiştir. Sokakta çalışan çocukların bir kısmı yerli halk tarafından şiddete maruz kaldıklarını ve Türkçe bilmediklerinden kendilerini savunamadıklarını belirtmişlerdir.

“Sokakta çöp ve plastik topluyorum. Bazen yerli çocuklar beni rahatsız ediyorlar. Türkçe konuşmadığım için kendimi savunamıyorum. İnsanların bakışı beni rahatsız ediyor, beni hor görüyorlar, kendimi dışlanmış hissediyorum.” (13 yaşında, erkek)

Sokakta çalışan çocuk işçiler soğuk havada fazlasıyla üşümekte ve çoğu kez de hasta olmaktadır.

“Ailemin paraya ihtiyacı var bu yüzden hava çok soğuk olsa bile mecburen çalışıyorum. Bazen saatlerce sokaklarda satıcılık yapıyorum.” (10 yaşında, erkek)

Sokak satıcılığı yapanların bir kısmının malları hırsızlar tarafından çalınmış ve sermayelerinin bir bölümünü kaybetmişlerdir. Bu hırsızlık olaylarını birkaç defa yaşayanlar olmuştur.

“Sokakta sigara satıyoruz. İki kez hırsızlar sigaralarımızı çaldılar. Çok zarar ettik.”

Fırında çalışanlar iş şartlarının zorluğu sebebiyle bu işte çalışmak istemekte ancak başka iş bulamadıklarından kendilerini burada çalışmaya mecbur hissetmektedirler. Farklı işlerde çalışanların bir bölümü çevresindekilerin kendilerine kötü davrandığını ancak kendilerini onlardan uzak tutarak korumaya çalıştığını söylemişlerdir. Görüşme yapılanların bir kısmı yaşadığı sorunlarla baş edemediklerini bu konuda kendilerini güçsüz ve yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir.

“Çevredeki insanlar bana kötü davranıyorlar, kendimi korumak için insanlardan uzak duruyorum.” (11 yaşında, erkek)

“Çalıştığım işyeri sahibi bana iyi davranmıyor. Yaptığım işleri yeterli görmüyor ve bana kızıyor. Başka bir iş bulamadığım için mecburen çalışmaya devam ediyorum” (13 yaşında, erkek)

İş yerlerinde çalışanlardan Türkçe bilmeyenler alışveriş ihtiyaçlarını kendileri giderememektedir. Çalışılan işlerin geçici olması, baba ve kardeşlerinin de iş bulmada sıkıntı yaşamaları, sürekli iş değiştirmek zorunda kalınması büyük sıkıntılara sebep olmaktadır. Kimi çocuk işçiler çalıştıkları işyerlerinde fiziksel

ve psikolojik şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle yerli halk tarafından ötekileştirmeleri psikolojik olarak onları derinden etkilemektedir.

Savaşta etkilenme durumu

Suriye’de yaşanan savaştan önce kendilerine ait ev, işyeri ve tarlaları olan sığınmacıların hemen hepsi evlerini, işlerini, tarım arazilerini kaybetmişlerdir. Tarım arazileri işgal edilmiş, yıkılmayan evler askerler tarafından karargâh olarak kullanılmıştır. Yapılan hava ve tank saldırıları sonrasında evleri ve işyerleri yıkılmıştır. Kimileri babalarını, annelerini, kardeşlerini; kimileri akrabalarının büyük kısmını kaybetmiştir. Aileleri ve akrabaları dağılmıştır. Vatanlarını, topraklarını, evlerini, komşularını, akrabalarını terk etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Yaşanan ölümler ve yıkım maddi ve manevi kayıplara yol açtığı gibi psikolojik olarak da savaş mağdurlarını derinden etkilemiştir. Korku, ümitsizlik, yalnızlık, çaresizlik, kimsesizlik, güvensizlik gibi duygular yoğun olarak yaşanmaktadır. Kendilerini idame etmekten uzak olan bu çocuklar sıkıntılarla baş etmek için enformel bir şekilde çok düşük ücrete çalışmak zorundadırlar. Çocukların bir kısmı ebeveynsizdir. Anne babasını savaşta yitirenler akrabalarının yanında hayata tutunmaya çalışmaktadırlar.

Görüşme yapılan çocuk işçilerden bir kısmı yaşadıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

“Öğretmen olan babam sakat ve işsiz kaldı, evimiz hava saldırısı sonucu yıkıldı, ailemden uzakta amcalarımda barınmak zorunda kaldım. Hayatımız alt üst oldu, okula devam edemiyorum. Bütün kardeşlerim kız olduğu için çalışmak zorunda kaldım. Yaşadığımız yerden, akrabalarımızdan, evimizden olduk. Akrabalarım Suriye’de kaldı onlar için çok korkuyorum ve endişeleniyorum, arkadaşlarım komşularım savaşta öldü. Hayatımız, yaşam düzenimiz bozuldu psikolojik sorunlar yaşıyoruz. Her bakımdan olumsuz etkilendik.” (14 yaşında, erkek)

“Akrabalarımız dağıldı, evimiz yıkıldı. En büyük dayanağımı, her şeyim olan babamı savaşta yitirdim. Vatanımı terk ettim sahip olduklarımı kaybettim. Vatanımdan, sevdiğilerimden, komşularımdan, arkadaşlarımdan oldum, evimiz yıkıldı, arazilerimize el kondu, psikolojik olarak çok yıprandım. Babam şehit düştü derin bir acı içerisindeyim. Akrabalarım savaşta öldü, eğitimime devam edemedim, geleceğim tehlikeye girdi.” (12 yaşında, erkek)

“Uçak ve tank saldırıları oldu hepimiz eve saklandık gece olunca kaçtık. Rüyalarım hala o anları yaşıyorum ve öleceğim diye çok korkuyorum. Bütün birikimlerimizi bırakıp geldik. Küçük yaşta kaçmak zorunda kaldım savaş buraya da sıçrar diye çok korkuyorum, geleceğimi kaybettim.” (11 yaşında, erkek)

“Kendi isteğimle çalışıyorum. Kazandığım parayla aile bütçesine katkı sağladığım için kendimi mutlu hissediyorum. Küçük kardeşimin süt ihtiyacını karşılamış oluyorum.” (10 yaşında, erkek)

Sığınmacı çocuk işçiler maddi ve manevi bakımdan büyük kayıp içinde bulunmaktadırlar. Göç etmek zorunda kalan sığınmacılar dillerini, yaşantılarını, kültürlerini bilmedikleri bir coğrafyada hayata tutunma çabası içindedirler.

Savaşın yaşattığı korku ve tedirginliğe, bilinmez bir yerde geleceğin belirsizliğinin korku ve tedirginliği eklenmiştir. Savaş ve yaşattıkları bu kötü deneyimi yaşayan herkeste büyük korku yaratmıştır. Çocukların zihinlerinde ve ruhlarında meydana gelen yaralar daha derindir. Savaşın ülkemize sızrama korkusu içindedirler.

Ölüm korkusu yaşayan 14 yaşındaki bir çocuk, abisiyle sınırdan geçerek önce Adana'ya gitmiş, iş bulamayınca Kilis'e gelmiş, kardeşler iş bulduktan sonra ailelerini de getirmişlerdir. 15 yaşındaki abisi Kilis'te bir fabrikada haftalık 20 liraya, kendisi de otogarda taşıyıcılık yaparak aldığı gündellekle ailelerinin geçimini sağlamaya çalışmaktadırlar.

“Babamı savaşta kaybettik. Önce benden bir yaş büyük abimle Türkiye'ye geldik, kalacak yer ayarladıktan sonra Suriye'ye giderek annem ve kardeşlerimizi getirdik. Abimle ben çalışıyoruz. İşler geçici olduğundan sık sık iş değiştirmek zorunda kalıyoruz. En azından şu anda hayatımız güvende.” (14 yaşında, erkek)

Görüşülen çocuk işçilerden biri uçak bombardmanı sırasında yaralanarak sağ bacağını kaybetmiştir. Ameliyatı Halep'te yapılmış daha sonra Türkiye'ye gelmişlerdir. Eniştesi de savaş sırasında yaralanarak sakat kalmıştır. Kendi evleri yıkılmış kız kardeşlerini ve annelerini yıkıntılar içinden kurtarmışlardır. Annesi uçak sesi duyduğu zaman hala büyük korku yaşamaktadır. Annesinin travmadan çıkması bir yıl sürmüştür. Ancak hala savaşın yaşattıklarının etkisi bulunmaktadır. Suriye'deki durumun gidişatını televizyondan sürekli olarak takip etmektedirler. Savaşın kısa zamanda biteceğine dair umutları bulunmamaktadır.

Çocuk işçilerin özlemleri ve geleceğe dair umutları

Ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlar, çocuğun gelecek beklentisi üzerinde etkilidir (İkizoğlu vd. 2007:25). Araştırmada örneklem grubunda yer alan çocuk işçilerin % 65'inin en büyük umudu ülkelerine ve topraklarına geri dönmektir. Çocuk işçilerin bir kısmı ülkelere döndükten sonra eğitimlerine devam ederek avukat, öğretmen, doktor, asker, polis olmak istemektedirler. Özellikle bu meslekleri seçmek istemeleri manidardır. Eğitimine devam etmeyi düşünmeyenler ise kendi işyerlerini kurarak ailelerinin geçimini sağlamak düşüncesindedirler. Ülkelerindeki savaşın bir an önce bitip güven ortamının sağlanması en büyük beklentileridir. Uzun çalışma koşulları bu çocukların çocukluklarını yaşamalarına engel olmakta ve onların oyun hakkı ellerinden alınmaktadır. Küçük yaşta çalışmak zorunda kalan birey sportif ve kültürel faaliyetlere katılacak kadar yeterli boş zamana sahip olmadığı gibi oyun ihtiyacını da karşılayamaz. Gelişme çağındaki çocuklarda oyun ihtiyacı gibi spor ve kültürel etkinlikler de bireyin bedensel, duygusal ve toplumsal gelişimini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmesinde son derece önemlidir. 10 yaş ve altındaki çocuk çalışanlar ülkelerinde güvenli ve huzurlu bir ortamda parkta arkadaşlarıyla oyun oynamayı özlediklerini ifade etmişlerdir. Çocukluklarını yaşayamayan bu bireyler toplumdaki yaşlı büyük bireylerin rollerini üstlenmiştir.

“Hayatım sabahtan akşama kadar çalışmakla geçiyor. Savaş bitince ülkeme dönmek ve arkadaşlarımla parkta oynamak istiyorum.” (8 yaşında, erkek)

Suriyeli çocuk çalışanların Türkiye’de geleceğe dair bir umutları bulunmamaktadır. Bütün umutları ülkeleri üzerine kuruludur. Çocuk çalışanların en büyük umutları yeniden ülkelerinde barış ortamında huzurlu ve güvenli bir şekilde yaşamak, eğitimlerini devam ettirmektir. Bazı çocuk işçilerin ise ülkelerindeki savaşın bitmesine dair umutları kalmamıştır. Ülkelerine dair umudu yitirmiş olan çocukların bir kısmı Türkiye’de eğitimlerini sürdürüp meslek sahibi olmak istemektedirler. Çocuk işçilerin büyük kısmı iş sahibi olup ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamak istemektedir. Çocuk işçilerin hayallerinin bile ailenin geçimine destek olmak yönünde olması trajiktir.

“Ülkeme dönmek ve orada oto revizyonu işimi devam ettirmek istiyorum. Kendi işyerimi açarak aileme bakacağım.” (14 yaşında, erkek)

Savaşın bitmesiyle ülkesine dönmek isteyen çocuk işçilerden eğitimine devam etmek isteyenlerin doktor, asker, polis ve avukat olma istekleri, çocukların yaşadıkları savaş ve karşılaştıkları zorluklarla ilgili olduğu düşünülmektedir.

“En büyük hayalim ülkeme dönmek ve okuluma gitmek. Büyüyünce doktor olmak istiyorum.”

“Ailemin paraya ihtiyacı var. Ailem istediği için çalışıyorum. Okula devam etmiyorum. Savaş bitince ülkeme dönmeyi eğitimime devam ederek asker olmayı istiyorum.” (13 yaşında, erkek)

Genel tartışma

Bu çalışmada özellikle Suriyeli göçmen çocuk işçilerin Kilis şehrinde yaşadıkları sorunlar ve uyum süreçleri irdelenmiştir. Suriye’de yaşanan iç savaşla birlikte Türkiye’de yaklaşık 2 milyon 700 bin Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Kilis, Türkiye’deki pek çok şehirden fazla Suriyeli sığınmacı barındırmaktadır. Suriyeli göçmen çocuk işçilerin baskın kültürdeki yaşıtılarından, yaşadıkları savaş deneyimleri ve ailelerindeki maddi yetersizlik nedeniyle büyük farklılık yaşanmakta ve hayata dair verdikleri çaba artmaktadır. Göçmen çocuk işçiler eğitim, sağlık, uyum sorunları, oyun hakkından mahrum olma gibi pek çok durumla karşı karşıya kalmaktadır. Suriyeli göçmen çocuk işçilerin çeşitli iş kollarında ve farklı sektörlerde düşük ücrete ve uzun saatler çalışmasının altında yoksulluk ve ebeveynlerin işsizliğinin yattığı görülmektedir. 6 yaşından 18 yaşına kadar pek çok Suriyeli çocuk farklı iş kollarında ve sokaklarda çalışmaktadır. Sokaklarda çalışanların çoğunun çöp ve plastik toplayıcılığı yaptığı görülmektedir. Çocuk işçiler eğitimlerinden ve geleceğe dair hayallerinden vazgeçmiş gibidirler. Ebeveynler çocukları çalışma hayatına dâhil etmede önemli bir rol oynamaktadırlar.

Kilis şehrindeki sığınmacı sayısının fazla olması yerel kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan yardımların sınırlı olmasına yol açmıştır. Ailelerin maddi imkânsızlık içinde bulunması nedeniyle çocuk işçilerin çalışmaması mümkün görülmemektedir. Sokaklarda ve kötü koşullarda

çalışmak zorunda kalan göç çocukları sağlık ve güvenlik riskleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum onların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine ket vurmakta ve sağlıklı birer birey olmalarına engel teşkil etmektedir. Yerinden olmuş göçmen çocuklarının eğitimlerinin devam etmemesi onların eğitimsiz bireyler olarak büyümesine ve niteliksiz işgücü elemanı olmalarına sebep olmaktadır.

Yerinden edilmiş göç çocukları yerinden olmanın kendilerinde yarattığı travma yanında kültürleri, dilleri farklı bir toplum içinde yoksullukla, psikolojik ve sağlık sorunlarıyla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Suriyeli göçmen ailelerin büyük kısmı birkaç aile şeklinde küçük ve sağlıksız konutlarda kalabalık bir şekilde yaşamak zorundadırlar. Yeterli ısınamayan ve yeterli beslenemeyen göç çocukları için yaşam oldukça zordur.

Suriyeli göçmen çocukların toplumda karşılaştıkları en büyük sorunlar, kimlik sorunları, toplumsal ve kültürel uyumsuzluk, öteki olma, hakir görülme, dışlanma vb.dir. Bu sorunlarla baş edebilmek için göçmen çocuklar sahip oldukları kimliklerini, kültürlerini, dillerini korumak için yerli halkla iletişime geçmekten ziyade kendi halklarıyla birlikte bir mekânı paylaşma ihtiyacı içine girmektedir.

Ailelerin çocuğun emeğine ve gelirine ihtiyaç duyması, çocukların kendilerini işe yarar hissetmeleri çalışan çocuk sayısını artırmaktadır. Zorunlu olarak çalışma hayatına giren çocuklar pek çok tehlikeyle karşılaştıkları halde çoğu zaman bu tehlikeler görmezlikten gelinmekte ya da önemsenmemektedir.

Çalışma hayatı çocuk işçilerin büyük oranda çocukluklarını yaşamalarını engellemektedir. Fiziksel ve zihinsel gelişimlerini olumsuz etkileyen, saygınlıklarını zedeleyen ve potansiyellerini açığa çıkarmalarına engel olan zararlı işlerde çalışan çocuk sayısı hayli fazladır. Bu çocuklar, aileleriyle yeterli zaman geçiremediklerinden sevgisiz ve duyarsız olma riski altındadırlar.

Çocukların bir kısmı çöp toplayıcılığı yapmaktadır. Elle itilen arabalarla büyük çuvallar içine para edebilecek karton, pet şişeler, su damacaneleri vb. toplanmaktadır. Omuzlarında hayatın ağır yükünü taşıyan, suskun, ürkek ve kentin soluk yüzleri Suriyeli göç çocukları şehrin varoşlarında kentin yalnızlığı içinde kaybolmamak için adeta sessiz bir mücadele vermektedirler. Yitirdikleri kimliklerini yeniden oluşturma çabası içinde olan sığınmacı çocukların yaşadıkları mekânların nemli ve küçük olması, yeterli ısınamama, ailenin kalabalık olması çocukların çabuk hastalanmalarına yol açmaktadır. Bir iki odalı evlerde, kalabalık nüfuslu aileler olduğu gibi evi birden fazla ailenin paylaştığı mekânlar da vardır. Bazı evlerin pencerelerinde camın olmaması, kapısının olmadığı yerlerde kapının battaniyeyle örtülmesi ısınma sorunlarının büyük oranda yaşanması, çocukları sosyo-psikolojik açıdan olumsuz etkilemektedir.

Aileler barınma ve gıda ihtiyaçlarının karşılanmasında çocukların iş gücüne ve gelirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Çocukların zor şartlar altında çalışması onların biyolojik gelişimini olumsuz etkilemektedir. Yeterince beslenemeyen ve sağlıksız koşullarda zor şartlar altında yaşayan çocukların büyük kısmı yaşitlarına göre daha çelimsiz ve sağlıksız görünmektedir.

Aileler çocuklarını çalışmaya gönderirken çalışma koşullarını tamamen göz ardı etmekte sadece elde ettikleri gelire bakmaktadırlar. Çok küçük yaşta olan çocuklar tam gün çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Uzun iş saatlerine maruz kalan Suriyeli çocuklar, sokaklarda kötü koşullar altında çalışmak mecburiyetinde olduklarından fiziksel, toplumsal ve psikolojik stres altında istismara açık olmaktadır.

Sonuç

Küreselleşen dünyada çocuk işçiliği sorunu gelişmiş ülkelerde de görülmekle birlikte özellikle gelişmekte geri kalmış toplumların öncelikli sosyal sorunlarından birini oluşturmaktadır (Yıldı, 2006:138). Çocuk işçiliği tek bir nedene bağlı ortaya çıkan bir olgu değildir. Çocuk işçiliğine sebep olan pek çok faktör vardır. Bunlardan en önemlisi yoksulluktur. Göçle birlikte yoksulluk daha etkili bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik sıkıntılar içindeki Suriyeli sığınmacıların çocukları kendi çabalarıyla aile bütçesine katkı sağlamak gibi bir sorumluluk üstlenmişlerdir. Daha küçük yaşlarda oyun çağındaki pek çok çocuk çocukluğunu yaşayamadan birden bire ailelerinin sorumluluğunu yüklenerek, hayatla mücadele içinde bulunmaktadırlar.

Suriye’de çatışmayı sona erdirmek, barış, istikrar, güvenliği sağlamak ve yerinden edilmiş insanların geri dönmesi için siyasi bir çözüme acilen ihtiyaç duyulmaktadır. Geçen 4 yıl içinde mülteciler arasında Suriye ile ilgili siyasi bir umut ışığı görülmemektedir. Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğu ülkelerinden uzakta, kötü çevre koşullarında yaşamaktadırlar. Konut ihtiyacı, beslenme ve diğer temel ihtiyaçların elde edilmesi her geçen gün zorlaşmaktadır. Mülteciler giderek savunmasız hale gelmektedir. Sığınmacılar, çocuk işçiliği, erken evlenme, ikinci evlilikler, işsizlik, yoksulluk gibi pek çok sorunla başa çıkmak zorundadırlar.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin yerli yaşlıtlarına göre fiziki ve psikolojik durumlarında büyük mağduriyetleri vardır. Bu çocukların, tüm çocukların sahip olduğu haklardan yararlanmaları için devlet tarafından çeşitli düzenlemelerin yapılması (Aksu ve Açıkğöz, 2008:31) gerekmektedir.

Özellikle Suriye’deki iç savaşın bir an önce bitirilmesi için dünya devletleri üzerine düşeni yerine getirmeli, ülkede barış ortamı oluşturularak, Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin ülkelerine dönmeleri için gerekli koşullar sağlanmalıdır.

Türkiye devleti yakın zamanda ülkemizde bulunan Suriyeli sığınmacılara çalışma hakkı tanımıştır. Bu hak ile birlikte çocuk işçilerin de çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve kayıt dışı sektörlerin önüne geçilmesi durumu söz konusudur. Bu sebeple kayıt dışı istihdamda Suriyeli çocuk işçiliğinin önüne geçilecek ve çocuk çalışanların çalışma haklarından faydalanmaları sağlanabilecektir. Ancak bunun için işyerlerinin denetlenmesi ve kurallar çerçevesinde çalışanların sayısının, çalışma şartlarının belirlenmesi ve ücretlerin iyileştirilmesi gerekmektedir. Kamu kurumları tarafından çocukların sokakta çalışmalarına yol açan temel etmenlere karşı önlemler alınmalıdır.

Kilis şehrindeki sığınmacı çocuk işçilerin çıraklık eğitimine tabi tutulmaları, onların gelecekte belirli iş kollarında yetişmiş eleman olmalarında ve toplumda iş sahibi bireyler olarak yer almalarında olumlu rol oynayacaktır. İşbaşında meslek eğitim modelinin Suriyeli sığınmacıları uygulanması, Türkiye’de yaşanan mesleksizlik ve vasıfsızlığın artmaması için devletin bu konuyla ilgili düzenlemeler yapması (Erdoğan ve Ünver, 2015:67) önemlidir. Çocuk yaşta her türlü işte çalışmaları ve sürekli iş değiştirmeleri bu çocukların yetişkinlik dönemlerinde belirli bir meslek sahibi olmadan zor koşullar altında yaşamalarına neden olacaktır.

Bugün Kilis’te yaşayan Suriyeli sığınmacıların bir bölümü ülkelerine dönmek istemeyecektir. Böyle bir durumda yerli halkın çalışmak istemediği iş kollarında sığınmacı çocukların yetiştirilmesi çeşitli sektörlerdeki iş gücü ihtiyacını giderecektir. Çocukların belirli meslek dallarında özellikle yerli çocukların çalışmak istemediği iş gücü açığı olan meslek gruplarında değerlendirilmesi Kilis kenti için ihtiyaç duyulan mesleklerdeki boşluğu dolduracaktır. Suriyeli çocuk işçiler çalışma hakları konusunda yerel halkı mağdur etmeden sektör ve bölge analizine dayalı açık işlere (Erdoğan ve Ünver, 2015:87) yerleştirilmelilerdir. Suriye’deki savaşın sona ermesiyle ülkesine dönen çocuk işçiler öğrendikleri meslekleri kendi ülkelerinde icra ederek ülkelerinin iş gücü açığını kapatmada ve ülke ekonomisinin kalkınmasında katkı sağlayacaklardır.

Kaynakça

- Aksu, F. Açıkgoz, N. (2008). Göç Çocukları, TMMOB Türkiye Mühendislik ve Mimar Odaları Birliği Adana Kent Sorunları Sempozyumu, 02-2008: S.31. TMMOB Yayını.
- Arseven, A D. (2001). *Alan Araştırma Yöntemi İlkeler Teknikler Örnekler*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, s.126.
- Boyraz, Z. (2015). Türkiye’de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler, *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Journal of World of Turks*, Vol. 7, No. 2 S.35-58.
- Çetin, S. (2012). Kalkınmada Kentleşme ve Konut Politikalarının Önemi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, No 1, ss.293-304.
- Demir, O.Ö. Topçuoğlu, R.A. Akgül, A. (2015). Küreselleşen Dünyada “Satılık Göçmen Çocuklar” Göç Çalışmaları Merkezi, Global Politika ve Strateji. Global Rapor 3.
- Doucet, L. (Kasım 2013). UN aid chief says 40% of Syrians in need of assistance, BBC News, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-24813902>; SNAP, “Regional Analysis Syria” (30 Ekim 2013), Kısım 1 s. 8, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/part_i_syria_0.pdf. (Erişim tarihi: 20 Kasım 2015).
- Durgel, E. Yağmurlu B. (2014). Türk Göçmen Ailelerde Sosyalleştirme Hedefleri ve Ana Babalık: Okul Öncesi Döneme Detaylı Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), 3-12.
- Efe, H, Uluoğlu, A. S. (2015). Dünyada Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Gelinek Nokta ve Geleceğe Dair Bazı Öngörüler, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi / Cilt: 13 Sayı:51*, ss: 46-72.

- EKOVİTRİN, (2015). Haber Analiz/Çocuk İşçiler, s.146-151. Temmuz 2015. <http://www.ekovitrin.com/dergi2015/temmuz/14.cocuk.pdf>. (Erişim tarihi: 10 Ekim 2015).
- Erdoğan, M. Ünver, C. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 353. Ankara.
- Gerşil, G. (2015). Küresel Boyutta Yoksulluk Ve Kadın Yoksulluğu, *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 22, Sayı:1. S.159-181.
- Gökalp, Ö. T. (2011). Türk İş Hukukunda Çocuk İşçi Çalıştırma, *Electronic Journal of Vocational Colleges*. ss. 125-135
- ILO- IPEC, (2012- 2013). Global Estimates, What is Child Labour. <http://www.ilo.org>. (Erişim tarihi: 10 Ekim 2015).
- ILO, (2013). World Day against Child Labour: Jordan pilots National Framework to Combat Child Labour, 11 Haziran 2013. www.ilo.org/beirut/media-centre/.../lang--en/, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2015).
- ILO, (2015). The Twin Challenges Of Child Labour And Youth Employment in The Arab States An Overview, <http://www.ilo.org/ipceinfo/product/download.do?type=document&id=27702>. (Erişim tarihi: 10 Aralık 2015).
- ILO, (2015). Training Workshop Tackles Child Labour İn Agriculture İn Lebanon, www.ilo.org/ipcec/news/.../lang--en/index.htm (Erişim Tarihi 19 Ekim 2015).
- ILO, (2016). Child Labour, www.ilo.org. www.ilo.org ILO home Topic (Erişim Tarihi 23 Şubat 2016).
- ILO-IPEC, (2013). Küresel tahminler ve eğilimler 2000-2012. Çocuk İşçiliği (ILO-Ankara)- International Labour Organization. www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm. (Erişim tarihi: 10 Ekim 2015).
- International Labour Organization (ILO), (2015). IPEC, Global child labour trends 2008 to 2012, <http://www.ilo.org/ipcec/programme/lang--en/index.htm>. (Erişim tarihi: 10 Ekim 2015).
- İşık, K. (1994). Konut Koşullarının İnsan Sağlığı Üzerine Etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 1(1), ss.68-71.
- İkizoğlu, M. Dölek, B.Ö. Çifci, E. G. (2007). Çalışan Çocukların Sorunları ve Geleceğe İlişkin Beklentileri, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 18, Sayı 2, ss.21-36
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve Aile İlişkileri, *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), 120-127.
- Karaman, B. Özçalık, M. (2009). Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü. *Yönetim ve Ekonomi*. Yıl:2007 Cilt:14 Sayı:1 s. 25-41. Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.
- Kayhan, K. (2012). Çocuk İşçiliği, Ipec Deneyimi Işığında Sanayide Çalışan Çocukların Sorunları, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* Cilt 4, No 1, 2012 Issn: 2146-0817 (Online)
- Kellekci, Ö.L., Berköz, L. (2006). Konut ve Çevresel Kalite Memnuniyetini Yükselten Faktörler, *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*. Cilt 5, Sayı 2, Kısım 1, ss. 167-178.
- Kilis Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, Kasım 2015.
- Kirişçi, K. (2014). Syrian Refugees And Turkey's Challenges: Beyond The Limits Of Hospitality. Mayıs 2014, <http://www.brookings.edu/~media/research/>

- files/reports/2014/05/12-turkey-syrian-refugeeskirisci/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-may-14-2014.pdf (Erişim tarihi: 10.09.2015).
- Kulaksız, Y. (2014). Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü, *Çalışma Dünyası Dergisi*, Eylül-Aralık 2014, Cilt 2, Sayı 1, ss. 91-111
- Küçükkalay, M. Dulupçu, M.A. Turunç, Ö. (2000). Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşgücü İstihdamının Sorunları ve Önlenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, C.5, S.1 S.103-118.
- Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, Bahar, Cilt:5, Sayı:1, s. 149.
- Seydi, A.R. (2014). Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 31, ss.267-305.
- Taşçı, F. (2009). Bir sosyal politika sorunu olarak göç, *Kamu-İş*, C:10, S:4, ss: 177-204.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi, *Konferans: Türkiye’de İçgöç*; 6-8 Haziran 1997, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, Ocak, s. 7-21.
- Tor, H. (2010). Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Boyutları, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, ZfWT Vol 2, No 2, ss.25-42.
- TÜİK, (2012). Çalışan çocuklar Working Child 2012. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=133 (Erişim tarihi: 15 Ağustos 2015).
- UNHCR (2014). Turkey Syrian Refugee Daily Sitrep 08 May 2014, <http://reliefweb.int/report/turkey/unhcr-turkey-syrian-refugee-daily-sitrep-08-may-2014>. (Erişim tarihi: 10 Eylül 2015).
- UNHCR Global Trends 2014, UNHCR, World at War, Global Trends, Forced Displacement in 2014, *2014 in Review Trends at a glance*. www.unhcr.org. (Erişim tarihi: 3 Ocak 2016).
- UNHCR, (2015). Protecting And Supporting The Displaced In Syria Unhcr Syria End of Year Report. <http://www.unhcr.org> UNHCR-Syrian Arab Republic.
- UNHCR, (2015). Regional Refugee & Resilience Plan 2016-2017. *In Response To The Syria Crisis*, Regional Strategic Overview. (Erişim tarihi: 3 Ocak 2016).
- UNHCR, (2015). Syria Regional Refugee Response, 2 Kasım 2015. <http://www.unhcr.org> (Erişim tarihi: 15 Ocak 2016).
- UNHCR, (2015). Syria Regional Refugee Response-Regional Overview. <http://www.data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi: 27 Ekim 2015).
- UNHCR, (2015). The Refugee Agency, *Asylum-Seekers* <http://www.unhcr.org> Erişim tarihi: 15 Aralık 2015.
- Ünal, A. Z. (2013). Yerinden Olmuşlar’ın Yoksulluğunu Yeniden Üreten Habitus, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 15 (25): 105-112.
- Yazgan, P. Utku, D.E. Sirkeci, İ. (2015). Syrian Crisis and Migration. *Migration Letters*, Volume: 12, No: 3, pp. 181 – 192.
- Yıldız, Ö. (2006). Türkiye’de Çocuk İşçi Sorununun Toplumsal Görünümü, *Journal Of Qafqaz University*, Number 18, ss.134-139

Child labor among Syrian refugees and problems in Kilis

Abstract

The number of refugees fleeing to Turkey due to the civil war in Syria has exceeded 3 millions. As a border city, Kilis hosts a large population of Syrian refugees. The purpose of this study is to examine child labor issue among Syrian refugees and their socio-spatial and socio-economic conditions in Kilis. This study evaluates the problems of child workers whose right to live a healthy life and to play was imperiled. Certain neighborhoods selected according to stratified sampling method and 62 child workers were interviewed and observed in this study. Survey, interview and observation methods were used to collect data about Syrian child labor. Quantitative data were presented in tables and figures; qualitative data was evaluated with the descriptive analysis method. It was found out that poverty, unemployed parents, the number of siblings and eagerness to support the family are among the factors affecting Syrian child labor. The Syrian refugee children who were forced to work face many physical, social and psychological problems. To solve these issues the public authorities should take necessary precautions and need to ensure suitable work places both for parents and children.

Keywords: Syrian immigrants; child labor; Turkey; asylum seekers

